

Kdo vlastně na Šumavě porušuje zákony?

Podivuhodný život člena legendární sestavy Hradišťanu.

Příprava maturity jako volnočasová aktivita.

Kulturní

noviny

PRVNÍ DRUŽSTEVNÍ LIST PRO SPOLEČNOST, POLITIKU, VĚDU A UMĚNÍ

29 Kč / PŘEDPLATITELÉ 25 Kč

V ČÍSLE:

3 STRANA

HOŘÍCÍ LONDÝN

Tušení souvislostí.

6 STRANA

ŽENA A PŘÍRODA

Dokončení seriálu.

7 STRANA

FEJTON MARIANA PALLY

Když vás klovne slepice.

PŘIPRAVUJE SE

Na říjen připravujeme literární přílohu.

V sobotu 15. října pořádáme v Jihlavě v Domě kultury a odborů konferenci s názvem

DOBÝVÁNÍ INFORMAČNÍ PEVNOSTI.

Bude zaměřena na alternativní formy médií a pluralitu v mediálním světě. Blíže informace zveřejníme na www.kulturni-noviny.cz.

DRUŽSTEVNÍ PROJEKT

Jsme prvním českým mediálním družstvem. Naše členy spojuje idea vytvořit nezávislé médium s akcentem na témata občanské společnosti a kultury.

Rozšiřování družstva je cestou ke stabilitě novin, k nezávislosti na čistě komerčních mechanizmech. Členství je investice do nezávislosti. Informace o družstevním projektu a dosavadní činnosti: www.kulturni-noviny.cz.

Noví členové získávají předplatné na 1 rok zdarma a v dalších letech s třetinovou slevou.

1. Informace o družstvu: druzstvo@kulturni-noviny.cz
2. Informace o předplatném a obecné dotazy: info@kulturni-noviny.cz
3. Náměty a reakce: redakce@kulturni-noviny.cz

Nejjednodušší podpora projektu:
Předplat'te si Kulturní noviny!
VYZKOUŠEJTE NÁS!

SMS = číslo KN ZDARMA

Pošlete SMS (běžný tarif) ve tvaru:

Jméno-Příjmení-Ulice-Číslo-Obec-PSC na **608 573 963**

9 771804 889023

Profilová část maturitní zkoušky? Street art Timo. Foto Petr Kovář

Státní maturity jako iluze

V uplynulém školním roce vystoupila do popředí reformní aktivita ministerstva školství. Po letech nákladných příprav spustilo nový typ maturity, proti němuž se zvedla oprávněná vlna kritiky ze strany učitelů i studentů.

RADOVAN PLÁŠEK

Samotný nápad změnit podobu zkoušky dospělosti byl součástí reformního úsilí již od devadesátých let. Od té doby se nijak zvlášť neměnily předpokládané cíle této zkoušky, zatímco politické kulisy ano. A s nimi se měnily i modely toho, jak má maturita vypadat. Záměry byly jasné: aby maturita byla objektivní, transparentní, schopná ověřit společný základ, nabízela srovnání, zlepšila kvalitu českého školství. A zatímco je ministr školství svorně s Cermatem (Centrum pro zjišťování výsledků ve vzdělávání) obhajují, vznikla studentská i učitelská iniciativa ve formě otevřených dopisů a petic zpochybňujících smysl nové maturity, stejně jako přibývají další kritické ohlasy. Nová zkouška dospělosti své záměry v mnohém popírá a nabízí především iluzi. Iluzi objektivity a otevřenosti.

Iluzi připravenosti, koncepčnosti, efektivnosti a zlepšování kvality vzdělávání...

Odkud se bere zdání objektivity?

Neznalý člověk se může domnívat, že celá nová maturita je z hlediska hodnocení v rukou ministerských a jiných odborníků, tudíž jsou její výsledky „objektivní“. Jedinou částí této zkoušky, o níž lze říci, že nabízí určité srovnání, jsou didaktické testy. Jejich příprava i vyhodnocení spočívají opravdu v rukou státu, respektive Cermatu. Což by jistou zárukou být mohlo, kdyby ovšem samotné pojetí těchto testů (jejich pochybně nastavená náročnost a vypovídací hodnota) nebylo z odborného hlediska více než sporné a kdyby nebylo utajováno.

Na zbylých částech společné maturity, ústních zkouškách a písemných zkouškách, se nejenom

z hlediska hodnocení, ale i z hlediska přípravy podílejí samotní pedagogové. Konkrétně si to ukažme na příkladu základní úrovně ústní a písemné zkoušky z českého jazyka a literatury.

V rámci ústní zkoušky student prokazuje schopnost charakterizovat některou z beletristických knih, jež musel k maturitě přečíst, dále pak schopnost charakterizovat neumělecký text, může jít například o výňatek z novin, z odborné literatury, z běžné konverzace. Student u maturity obdrží pracovní list s ukázkami z uměleckého a neuměleckého textu s osnovou, jíž se má držet. Pedagog si tyto pracovní listy buď připraví sám, nebo využije banky pracovních listů nabízené Cermatem. Pracovní listy z „cermatovské“ banky ovšem ne vždy vyhovují (například některé ukázky nejsou vhodné vybrány).

Pokračování na straně 4.

KOMENTÁŘ JIŘÍHO PLOCKA

Škola hrou – ale čím?

Za minulého režimu byly školy v kleci jednotných osnov a jednotného „vědeckého“ názoru na vzdělávání. Po roce 1989 objevily názorovou svobodu a – bezkonceptnost. Zatěžovat mladé lidi, nadějí nové tržně-orientované demokracie, metráky anachronistických informací, to je přece nesmysl! Smysl mají jen informace, které se vyplatí znát, které povedou k větší životní úspěšnosti. Úspěšnost se dnes měří vydělanými penězi, takže by vlastně stačilo zredukovat předměty na ty obory, které nejvíc vynášejí. Třeba finanční spekulace. Nebo je neobyčejně výnosné umět se jakkoli napíchnout na státní kasu, třeba jako náměstek ministra či dodavatel služeb. Nebo obojí dohromady. A vůbec, tunelování, to by mohl být povinný maturitní

předmět. Vždyť to má přirozenou tržní logiku, že? Ale dost legrace.

Problém filosofie pedagogických reforem tu byl vždycky. Pamatuji si, jak jsme se „za komunistů“ ve čtvrtém ročníku na gymnáziu učili Schrödingerovu rovnici, kvantovou fyziku, což je oříšek i pro studenty vyšších ročníků přírodovědných oborů na univerzitě. Státní pedagogičtí experti, kteří v životě neopublikovali jediný původní chemický výzkum, věděli, co maturant do života potřebuje. Vzpomínám si také na slova zkušeného kolegy, vysokoškolsky vzdělaného analytického chemika: „Celý život jsem v laboratoři vystačil v podstatě s trojčlenkou.“ Nezpochybňuji význam znalosti integrálů a komplexních funkcí. Jenomže vše má své místo.

Pedagogickým expertům a ministerským úředníkům tehdy i dnes chybí realismus. A účta k těm, kteří denně pracují s mladými lidmi a vědí, co je smysluplně utváří. To nejsou testy ani vyplňování formulářů. Ministerští experti si hrají svou hru, hrají ji za naše peníze a po dvaceti letech čím dál tím více křečovitěji. Jejich materiály typu *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy* jsou džunglí úřednického jazyka k nepřečtení. Svět sám pro sebe. Dialog nefunguje. Úředníci jsou vystrašení z mezinárodních testů čtenářské gramotnosti PISA, protože cítí svou nekompetenci. A straší i nás. A přitom se neptáme, o čem ty testy vlastně vypovídají? Frázi z úst úředníků a obchodníků se vzděláním je moc. Otázek ale ještě více. A jedno je jisté, že vládní filosofie v oblasti vzdělání je špatná.

BEZ PARDONU

Vzpouza
deviantů

Co se jim divíte, / že řvou jak zvířata, jako duchové z podsvětí, jako hyeny // Co se jim divíte, / že se uklízejí do jiných světů autobusem z benzínu lokomotivou z perníku raketou z koxu // Co se jim divíte, / že se perou na ulicích za hudby vykopané stroji do popelnic // Co se jim divíte, / že vrhají svá mláďata / za jízdy natřísknutou podzemní drahou / do tmy zhasnutého vagónu a na pochcanou podlahu / a pak je vlečou po zemi domů na pupěční šňůře // Jak se narodily ony?

Letos 22. července, čtyři dny po vydání prvního letního dvojčísla Kulturních novin, v němž jsem vzpomněl norského krále Olafa II. Svatého (995–1030), který ve své zemi pomoci masového teroru „nastolil křesťanství“, zabil syn vysokého norského diplomata Anders Behring Breivik sedmdesát sedm lidí. Svě vraždění ospravedlnil stejnými důvody, ze kterých před tisíci lety vycházel „evangelizátor“ Olaf; „bojem za křesťanské ideály proti nevěřícím“.

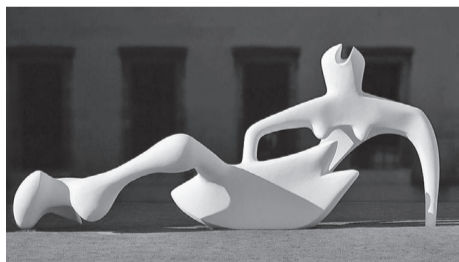
Dva týdny nato, 4. srpna, zemřel v přestřelce s policií v londýnské čtvrti nezaměstnaných Tottenham devětadvacetiletý Mark Duggan, jehož smrt se stala roznětkou k téměř týden trvajícím pouličním bouřím anglické bezprizorné mládeže. Během nich mladí Angličané vykrádali a zapalovali obchody, od místních supermarketů až po luxusní „nákupní galerie“ pro horních deset tisíc, což provázely nejrůznější druhy násilí, které nakonec vyústily v pět mrtvých, kolem dvou set zraněných a více než tři tisíce zatčených.

Letošní horké arabské jaro se s létem nenápadně přesunulo do Evropy, a těmi, které zachvátilo jako první, se stejně jako v případě Arábie stali ti, jejichž krev dosud není chlazená chladným rozumem. Čtu si agenturní zprávy a vzpomínám přitom na slova lékaře, který mě přišel navštívit do nemocnice den poté, co jsem napsal úvodní báseň tohoto článku a věnoval ji svým rodičům jako dopis na rozloučenou. Řekl mi: „Kdybyste na tom nebyl tak, jak jste, dal bych vám pár facek! Copak nevíte, že vaši rodiče se už nezmění? Odteď musíte žít tak, aby se oni mohli řídit podle toho, co děláte vy!“

Přál bych si, aby slova toho moudrého muže mohla i dnes dosáhnout (a zasáhnout) všechny, kterým je dvacet let. Ačkoli ti, kterým jsou určena především, měli dvacet už dávno...

TOMÁŠ KOLOC

VÝROČÍ

Henry Moore (30. 7. 1898 – 31. 8. 1986)

V posledním srpnovém dni uplynulo dvacet pět let od úmrtí anglického sochaře Henryho Mora, který se narodil v Yorkshiru jako sedmé dítě důlního inženýra a sochařem se věnoval už od sedmi let. Jeho tvorba vycházela z nejrůznějších inspiračních zdrojů: psychoanalýza, kubismus, umění přírodních národů i osobní zkušenosti z obou světových válek. Ze samotářského experimentátora se stal Moore v šedesátých letech představitelem výtvarného mainstreamu, jehož monumentální plastiky zdobí mnohé parky a náměstí.

Národní park Šumava jako test
naší demokracie

Koncem července byla zahájena rozsáhlá asanace smrkových lesů Národního parku Šumava v místech, kudy protéká Ptačí potok. Údajně kvůli kalamitnímu výskytu lýkožrouta smrkového (vulgo kůrovce). Lze snadno dohledat, že kácení je tak, jak bylo zahájeno, nelegální. Přesto zaráží, jak se chovají orgány činné v trestním řízení. Evokují totalitní praktiky. Co z toho vzejde?

PETR VAVŘÍK

Proti kácení u Ptačího potoka průběžně protestují stovky ochránců přírody. Nejčastějším argumentem používaným vedením národního parku ve prospěch asanace je konstatování, že ve sporu zasahovat či nezasahovat proti kůrovci jde o střet dvou rozdílných názorů či vědeckých postojů. Na následujících řádcích se pokusím zpochybnit toto mlžení důkazy, že na straně ochránců přírody nestojí pouhý názor či „pseudonáboženské“ přesvědčení, ale prostá aplikace platného zákona.

Prozatímního ředitele Národního parku Šumava (NPŠ) Jana Stráského odborná obec za pochybné praktiky kritizuje v podstatě již od jeho jmenování v únoru tohoto roku. Stráský zahájil etapu zcela bezprecedentního a očividného obcházení zákonů a odmítá za své kroky přijmout jakoukoli politickou či profesionální odpovědnost. Netají se ani tím, že podobně hodlá postupovat i v dalších částech národního parku. Je však stále patrnější, že se zde nehraje pouze o zachování či zničení cenného porostu, ale o samotnou křehkou existenci demokratického právního řádu.

V zákoně o ochraně přírody a krajiny čteme v § 16, věnovaném národním parkům, že na celém území parku je zakázáno „*hospodařit na pozemcích způsobem vyžadujícím intenzivní technologie, zejména prostředky a činnosti, které mohou způsobit podstatné změny v biologické rozmanitosti, struktuře a funkci ekosystémů anebo nevratně poškodovat půdní povrch*“. Mezi takové činnosti patří například umístování jedovatých insekticidů, plošné kácení stromů či používání těžké techniky, zkrátka čehokoliv, co by mohlo výrazně ovlivnit zmíněnou funkci ekosystémů. Zdůrazňuji, že tento zákon platí pro celé území národního parku, nehledě na jeho členění. Pro každý takový zásah je správa NPŠ povinná požádat o výjimku ve správním řízení, v jehož průběhu mohou navrhovaná opatření rozporovat neziskové organizace, které se zabývají ochranou přírody.

Národní park Šumava je také zařazen do evropské soustavy Natura 2000, konkrétně jako evropsky významná lokalita a ptačí oblast. Pro zásahy v takovýchto lokalitách je třeba zvláštní odborné posouzení, že daný záměr nemá významný vliv na předmět ochrany. Toto „naturové posouzení“ ředitel Stráský rovněž nemá.

Již v květnu 2011 náměstek ředitele NPŠ Mánek v rozhovoru pro Český rozhlas přiznal, že četné používání jedovatých insekticidů praktikované správou NPŠ v prvním pololetí roku začalo už tehdy, kdy nebylo ještě správním řízením ukončeno, a bylo tudíž ilegální.

Lze ve prospěch porušování zákona argumentovat tím, že správa chtěla zabránit kůrovcové kalamitě či hospodářským škodám? Podobnou situaci jsme mohli nedávno zaznamenat před Ústavním soudem – ukvapeně schválená úsporná opatření vlády byla z důvodu svévolné aplikace stavu legislativní nouze zrušena. Ústavní soud dal tak zřetelně najevo, že ať chceme, nebo ne, zákony mají zkrátka za všech okolností přednost, i kdyby hrozily případné ekonomické ztráty.

Jistě, kůrovec nezačal v šumavských smrčích hlodat až s příchodem Jana Stráského. Údajná pochybení předchozích správ parku nelze ovšem považovat za oprávnění k porušování

zákonů. Vytvářeli bychom nebezpečný precedens, na základě kterého bude možné v budoucnu jakékoli svévolné zasahování do uspořádání parku označit za výjimečný stav a umožnit nezákonné jednání.

Na varovné signály ze strany vedení reagovala již v březnu vědecká sekce rady NPŠ svou rezignací. Od té doby se snaží na veřejnosti vysvětlit, jaký je rozdíl mezi hospodařením v hospodářském lese a v národním parku.

V polovině července se proti proklamovanému opatření boje s kůrovcem postavily desítky občanů a rozvinuly v lesích u Ptačího potoka improvizovaný systém „hlídek“. Kácení bylo zahájeno 25. července, následováno okamžitě pasivní blokadou ochránců přírody. Občanské hlídky organizovalo původně Hnutí Duha, avšak poté, co takřka z hodiny na hodinu klatovský soud vydal rozhodnutí, podle kterého se Duze zakazuje podílet se na blokádě těžby, pokračovali odpůrci kácení v akcích na vlastní pěst a dosud se rekrutují pouze s využitím sociálních sítí. (K rozhodnutí klatovského soudu mě napadá další nelichotivá paralela – o pouhý měsíc dříve byla podobně svízně zakázána pražským městským soudem stávka dopravních odborů.)

Z pohledu občana ctícího zákon je logika blokady jasná: Druhé zóny parku jsou veřejnosti přístupné (na rozdíl od prvních zón, kam mají i turisté vstup zakázán). Omezení vstupu do druhých zón je možné pouze v případě, že zde probíhá zákonná těžba. Jelikož na Ptačím potoce v současné době zákonná těžba neprobíhá,

není důvod, proč by se zde nemohli občané zdržovat. Vывádění lidí policisty lze tedy v tomto případě chápat jako napomáhání porušování zákona a oběhnutí lesa páskami jako zcela svévolné.

Postup policie evokuje nepříjemné vzpomínky v myslích některých občanů, kteří pamatují ústrky ze strany minulého režimu: je do očí bijící, jak policejní příslušníci zasahují výlučně proti blokádníkům a zcela ignorují nepřetržitě porušování zákona jinými osobami – dřevorubci (nelegální kácení, rozdělování ohně v NPŠ, fyzické napadání, nedodržování povinné vzdálenosti a tím ohrožování zdraví a životů těch, kteří se nacházejí vně ilegálního těžebního prostoru).

O fungování policie vypovídá dostatečně i tato situace: zpočátku lesní dělníci reagovali velmi podrážděně na přítomnost kamer a fotoaparátů v rukou blokádníků, kteří dokumentovali nedodržování povinné vzdálenosti káceného stromu od osob přítomných v místě těžby (vedoucí směny dokonce dělníky vyzýval, aby zahájili hon na osoby s fotoaparátem s cílem jejich přístroje zničit). Báli se totiž, že by za porušování předpisů mohli být pohnáni k zodpovědnosti. O několik dní později už dělníci poklidně káceli v bezprostřední přítomnosti kamerujících aktivistů – zřejmě si byli zcela jisti, že blokádníkům důkazy k ničemu nebudou a oni se jakémukoli postihu bez obtíží vyhnou.

Policie obdržela řadu trestních oznámení, a ta zůstávají zatím bez odezvy. Stanovisko České inspekce životního prostředí (ČIŽP) překvapilo svou neúplností a ignorováním některých závažných skutečností (mezi chráněnými druhy například zmiňuje pouze tetřeva, nikoli další živočichy a rostliny, mezi použitými postupy, které by mohly narušit vodní režim, vystupuje pouze proti těžké strojové technice, nikoli proti plošnému kácení motorovou pilou). Inspekce práce také zatím nejedná, přestože na místě zjistila řadu závažných pochybení, zejména co se týče neodbornosti provádění těžby.

Souhra orgánů státní správy a vedení parku zkrátka vyvolává oprávněně domněnky o politickém krytí celé plánované asanace z vyšších míst. Zvláštní jsou i jiné skutečnosti – například kácení prokazatelně zdravých stromů nebo stromů, které již kůrovec opustil (údajně jde až o jednu pětinu z celkového počtu asanovaných stromů!), a konečně zkracování káceného dřeva na rozměr odpovídající délce korbey transportních automobilů, přestože dle stanoviska ČIŽP má být v lese ponecháno „až 100 % dřevní hmoty“ k zetlení. Kácení u Ptačího potoka bylo sice dočasně přerušeno, avšak jednání ochránců přírody s vedením národního parku dopadlo bez jakékoli směřovací dohody. Ve středu se sešli zástupci obou stran s ministrem životního prostředí Chalupou, aby jednali o podobě budoucího zákona o NPŠ. Nenechejme se však ukolébat libovými prohlášeními. Již jízlivé výroky ministra o tom, že „nikdo nemá zájem dupat v tetřevích vejcích“, nebo tajnosubný slib, že „park má sloužit lidem a my chceme limitovat pohyb jeho návštěvníků co nejméně“, vybízí k opatrnosti. Na čtrnáct dní je kácení skončeno. Něco mi však říká, že u Ptačího potoka zdaleka není dokonáno.

Petr Vavřík (1985) je studentem
Fakulty sociálních studií MU.

Velká Británie: Neoliberální status quo je zdrojem násilí

Rozsáhlé nepokoje, které v polovině léta jakoby znenadání explodovaly v Londýně a které se bleskem rozšířily do dalších anglických měst, ukázaly českému pozorovateli odvrácenou tvář Velké Británie, jaké by se řada z nás v české, líně se táhnoucí kotlině nenadála.

DANIEL VESELÝ

Podle řady komentátorů žije dnes ve Velké Británii doslova ztracená generace milionů lidí, kteří nemají práci, a jak říkal Karl Marx, nemají co ztratit. Příčinu těchto výtržností lze hledat rovněž v tvrdých dopadech neoliberální politiky uplynulých třiceti let na životy milionů Britů.

Masová nespokojenost mladých Angličanů vypukla v Londýně poté, co policie bezdůvodně zastřelila příslušníka etnické menšiny Marka Duggana, a následně se rozšířila do dalších měst. Požár zloby vzplál také v Birminghamu, Liverpoolu, Bristolu či Manchesteru – ve skutečnosti šlo o poslední kapku či trefněji jiskru, jež zapálila sud se střelným prachem dlouhodobé a potlačované sociální frustrace řady Angličanů trávící třicet let, ačkoliv masové sdělovací prostředky, jak už bývá jejich neblahým zvykem, referovaly především o násilné povaze nepokojů, o tom, že rabující, kteří údajně nikdy nepracovali, jsou vesměs černé barvy pleti; že jejich rozmařilost a nuda způsobil rozhozavačný naditý sociální stát, aniž by dostatečně analyzovaly příčiny a kořeny násilného chování anglické mládeže.

Underclass, chudoba a TV

Tyto události také odhalily jeden nadmíru pozoruhodný fakt, který se týká i nás – českých občanů, když jsme se mohli dozvědět, že ve Velké Británii, která je daleko sociálněji polarizovaná než Česká republika, žije obrovský počet zástupců takzvané underclass, tedy skupiny, jejíž převážně mladí zástupci jsou na tom asi tak jako u nás Romové. Je však příznačné, že tito lidé jsou jak černé a bílé barvy pleti, tak i různého etnického původu. Je třeba vědět, že nešlo o výtržnosti páchané výlučně „černou přistěhovaleckou lůzou, která přežívá na bohatých dávkách od státu“, ale že se kořeny anglických nepokojů nachází úplně jinde, než jak nám naše předsudky a stereotypy velí.

Podle sociologa Jana Kellera může za nepokoje, které byly provázeny rozsáhlým rabováním a zakládáním požárů, chudoba a televizní reklama. U nás ale podobné excesy podle jeho názoru nehrozí. V České republice na rozdíl třeba od Francie existuje chudá střední vrstva, která rozřezává beznadě, jejímž hořkým plodům jsme byli právě svědky v Anglii. Dokud u nás budou existovat chudé střední vrstvy, a nikoliv rozsáhlá chudinská ghetta jako ve Velké Británii či ve Francii, nehrozí nám násilné protesty mohutné armády bezprizorných, kteří by živořili na samém okraji společnosti, konstatuje Keller. Rodiče a prarodiče barevných i bílých rabiátů, kteří se ve Velké Británii usadili, si zde našli stále zaměstnání, což jejich potomci v nynější době otřesené finanční krizí a sociální nestabilitou právě postrádají. Keller cituje francouzského sociologa Gilles Lipojetskyho, jenž míní, že neperspektivní řady mladých v televizi celý den hledí na věci, které si nemohou dovolat, a díky nemožnosti si je pořídit v nich podvědomě raší agresivita. Tito lidé chtějí také konzumovat ve velkém. Jsou denně masírováni televizí, že mají být úspěšní, a to se pozná podle toho, že si mohou koupit, cokoliv se jim zamane, ale i tím, že mají být ve správný čas na pravém místě,

Cihly a odpad po nočních výtržnostech v ulicích Tottenhamu. Repro Nationalmirroronline.net

aby mohli uchopit tu „správnou“ příležitost za pačesy.

Je třeba ale zdůraznit, že v případě výtržnictví v anglických městech existuje veliký rozdíl mezi hladovými bouřemi v Egyptě, Haiti a dalších chudých zemích před několika lety, kdy demonstrující požadovali, aby byly sníženy ceny základních potravin, na jejichž zvýšení se podílely spekulativní kapitál a machinace finančního sektoru, který díky této politice výrazně zbohatl na úkor obyčejných lidí. Avšak ve Velké Británii rabující dav kradl především elektroniku a další drahé věci, tedy symboly propagované onou nekončící mediální masáží, a nikoliv potraviny.

Uvedené tvrzení ale této skutečnosti neodpovídá, alespoň podle některých očitých svědků výtržností, neboť ti tvrdí, že vedle drahé elektroniky se někteří rabující zaměřili na potraviny a šaty. Svědkové dále uvádějí, že to, co začalo jako nenásilný protest proti usmrcení Marka Duggana policií, se později zvrhlo v neplodné násilnosti. Někteří účastníci demonstrace byli vandalismem a násilím zaskočeni natolik, že požadovali, aby protestní akce měly řádnou organizaci, a mohly tak efektivně a smysluplně pokračovat. Bohužel byl už dav plenicích lidí naprosto nekontrolovatelný a následující dění pokračovalo tak, jak jej známe ze sdělovacích prostředků, tedy z povrchního zpravodajství a televizních reportáží nebo debat různých „expertů“.

Chyběly tedy organizace, systematický plán a vedení akcí na rozdíl od nedávných studentských protestů proti plánovanému zvýšení školného, již jsme byli svědky a které doslova zaplavily Londýn. A to navzdory faktu, že pohnutky násilníků a žhářů vycházely v podstatě ze stejného základu jako pohnutky rebelujících studentů, tj. z nespokojenosti s neoliberální politikou vlád v průběhu uplynulých třiceti let. Tehdy docházelo ke značné polarizaci obyvatel Velké Británie a zchudnutí milionů lidí kvůli masovému podfinancování veřejných výdajů. To přirozeně vedlo k radikalizaci nepomenutelné části obyvatel, kteří neměli v rukou efektivní způsob, jak se proti tomuto negativnímu trendu bránit. Když tito lidé viděli, jak banky, které mají lví podíl na finanční krizi a které by za to měly nést zodpovědnost, byly sanovány státem včetně amorálních bonusů pro vrcholový management, je nabitelní, že se vzbouřili.

Rabování v noci a za dne

Postřeh kanadské novinářky a dokumentaristky Naomi Kleinové týkající se nepokojů v Albionu rovněž stojí za zmínku, abychom lépe porozuměli podzemním pramenům, které dlouho napájely podhoubí masové nespokojenosti. Kleinová poznamenává, že mladí frustrovaní Angličané, kteří rabovali obchody v noci, si jsou plně vědomi skutečnosti, že elity provádějí to samé v daleko větším měřítku a za bílého dne – více než štedře vyplácení finančníků a managerů hedgeových fondů a neochota je adekvátně potrestat za vytváření virtuálních bublin a spekulací, propouštění zaměstnanců veřejného sektoru, přehlížení oprávněných požadavků učitelů, zavírání knihoven, zvyšování školného, omezování činnosti odborů, blesková privatizace veřejných statků či snižování penzí. Na vině je také neochota vlády řešit hluboko zahnížděné příčiny zhoubového vandalismu i neochota zavést účinnou prevenci.

Máme zde opravdu nebezpečnou směs příkoří a legitimních požadavků daňových poplatníků, když uvedeme kontrast výhod finančního a bankovního sektoru na jedné straně a ignoraci zájmů milionů na straně druhé. V tomto ohledu se plnění mladých Britů zdá pochopitelné, byť s ním nedokážeme souhlasit. Asociální dravost elit vytváří asociální jednání jejich obětí.

Vysoká nezaměstnanost je rovněž bytostně spjatá s neoliberální agendou a finanční krizí. Podle výkonného ředitele Institutu pro politický výzkum a rozvoj Nafeeze Mosaddeqa Ahmeda dosahuje počet nezaměstnaných ve Velké Británii 2,49 milionu osob. V zemi je jeden z pěti lidí mezi 16 až 24 lety bez zaměstnání. Tento rok se počet nezaměstnaných zvýší na 2,7 milionu lidí. Téměř čtvrtina práceschopných Londýňanů, tedy 1,3 milionu lidí, nemá práci. Z tohoto počtu je téměř 400 000 mladých lidí starších 16 let. Mossaddeq dodává, že etnické menšiny jsou na tom ještě daleko hůře. Je to obrovská armáda frustrovaných osob, které žijí v bezútešném stereotypu beznaděje a frustrace, z něhož se přirozeně valná část nikdy nevymaní. Opět můžeme hovořit o pomyslném sudu se střelným prachem, který nedávno vybuchl, a přesto nebyl odstraněn, a to v budoucnu může způsobit daleko ničivější explozi.

Daniel Veselý (1978) je překladatel a publicista.

ODPOSLECH

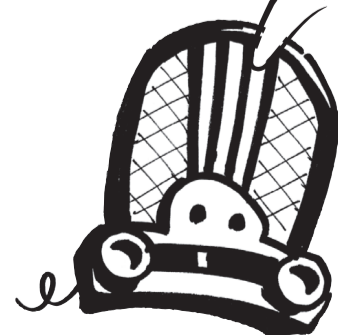
VZP: Nový pokus

Tentokrát čerpáme z vládního návrhu zákona o zdravotních pojišťovnách a především z analýzy, kterou publikoval Václav Umlauf pod názvem *Vládní repete: Jak ovládnout 220 miliard Kč v českém zdravotnictví* (www.umlaufoviny.com). Odkazuje v něm na text z roku 2008, který poukazyval na negativní důsledky privatizačních reforem bývalého ministra zdravotnictví Julínka. Reformy tehdy neprošly, ale nyní situace pro vládní koalici dozrála: 1. má většinu v Poslanecké sněmovně, 2. ekonomický stav Všeobecné zdravotní pojišťovny (VZP) je nedobrý. K tomu přispěly mimo jiné zásahy Topolánkovy vlády, po nichž v roce 2008 došlo k dramatickému snížení odvodů na veřejné zdravotní pojištění a plátek státu za takzvané státní pojištění zhruba o dvě až tři miliardy korun ročně. Současně klešala výkonnost ekonomiky. Následovala zmrazovací opatření u růstu plateb za státní pojištění (ministři Janota, Kalousek). To zásadně oslabilo příjmy VZP, která má status veřejnoprávní instituce a ze zákona musí plnit roli pojišťovny doslova a do písmene „pro všechny“. Má nejvyšší podíl takzvaných vysokonákladových pojištěnců: například celoživotně či onkologicky nemocných. V celkové skladbě má i vysoké procento minimálně finančně krytých státních pojištěnců: studentů, žen na mateřské, důchodců, nezaměstnaných... Základem navrhovaného reformu je sjednocení právní formy VZP a dalších pojišťoven na obchodní společnost podlehající obchodnímu zákoníku s určitými specifiky danými zákonem o zdravotních pojišťovnách. Tedy privatizace. VZP byla zřízena zvláštním zákonem jako veřejnoprávní instituce. Vláda prostřednictvím Parlamentu nese přímou odpovědnost za její hospodaření a je kontrolována Sněmovnou. Tento model kontroly VZP je nejlepší ve smyslu „společné věci“ a je na stejné úrovni jako v ostatních zemích evropské patnáctky. Pochopitelně, je nejlepší v případě vlády, která vládne ve prospěch „společné věci“, a ne v zájmu sobeckého individualismu. Všechny návrhy směřující k oslabení veřejné kontroly nad VZP a dalšími pojišťovnami představují nižší stupeň ochrany pojištěnců. V případě VZP – finančně cíleně oslabované současnou „reformní“ politikou – jde ještě o další aspekt: Možnost parcelace obrovského balíku pojištěnců (6 milionů) a peněz (cca 140 miliard Kč) mezi ekonomicky „úspěšnější“, solventnější pojišťovny – třeba ve vlastnictví Chrenkova impéria (Agel), která už nemá v zadání plnit jinou úlohu než obchodní (K těmto mechanismům viz náš rozhovor s Ludvíkem Hovorkou v KN 2-3/2011.)

Situace je jistě složitější, než lze takto v krátkosti naznačit, ale nebezpečí je obrovské. Zrušení veřejnoprávního charakteru zdravotního pojišťovnictví je krokem, jež nelze vzít lehce zpět. Jestli vůbec.

-jp-

Pozor!
Blíží se tunel!

Pokračování ze strany 1.

Hodnocení ústní zkoušky je plně v rukou vyučujících, i když se pedagogové drží jednotné hodnotící tabulky. Tabulka převádí slovně ohodnocený výkon na body. Což neochvějnou objektivitu nepřináší. Vycházejí ze své účasti na školeních k nové maturitě i z dalších zkušeností si troufají tvrdit, že výklad tohoto bo-

státní? A lze o výsledcích, o nichž svým hodnocením pořád velkou měrou rozhodují školy, říci, že jsou souměřitelné a objektivní?

Testování a informační otevřenost

Didaktické testy z českého jazyka jsou založeny na tom, že si student prostuduje zadání (čas-

Už v roce 2007 tisíce studentů demonstrovaly v Praze proti ministerským plánům. Repro archiv KN

dového hodnocení se liší jak v rámci škol, tak i u jednotlivých pedagogů. Udělují-li se kupříkladu dva body za to, že se ve výkonu žáka objevily dílčí nedostatky, nebo tři body za to, že šlo o maximální výkon, vždycky se naskytá otázka: vzhledem k čemu to poměříme? Vzhledem ke schopnostem toho studenta? Vzhledem k jeho spolužákům? Vzhledem k nárokům školy? Vzhledem k pedagogickým ideálům?

Dílčí výsledek z ústní zkoušky se poměrným způsobem započítává do celkového hodnocení a může se zde projevit efekt (ne)náročného zkoušejícího. Ti pedagogové, kteří se sobě vlastní náročnosti přistupovali k hodnocení ústní státní maturity, paradoxně mohli snižovat šanci dané školy umístit se dobře v pomyslném žebříčku škol. Na druhé straně mohli zase málo přísní vyučující výsledky dané školy zlepšovat. Bývalé podobě maturity bylo vytýkáno, že se jednotlivé školy a jednotliví vyučující rozcházejí v tom, za jaký výkon udělují tutéž známku. Od nové maturity se očekávalo, že to změní. Jenže tomu tak není.

Ústní maturitní zkoušku ovlivňuje, jakým způsobem češtináři vyberou díla do seznamu četby, vytvoří pracovní listy, a především jak sami zkoušejí a ohodnotí studenty. A za co tedy stát ručí? Jen za předepsanou formu, vtělenou do celé řady administrativních úkonů časově neobyčejně náročnou a z hlediska průběhu maturitní zkoušky nutící například gymnaziální učitele k velké obsahové trivializaci učiva.

Podobně je tomu i v případě písemné maturitní zkoušky z českého jazyka. Studenti si vybírají jedno z několika zadaných témat a v určeném, poměrně krátkém čase je mají zpracovat do podoby jistého slohového útvaru. V tomto případě učitelé nemohou ovlivňovat podobu zadávaných témat, přestože by ji vzhledem k nejednoznačnosti některých zadání rádi pozměnili, ovšem hodnocení je opět plně závislé na nich. I když používají hodnotící tabulku, jež vypadá exaktně, posuzování písemných prací podle této tabulky exaktnost opět nepřináší. Jen pro ilustraci: při školeních k nové maturitě jsme se s některými kolegy a kolegyňkami dost výrazně bodově lišili, když jsme cvičně hodnotili tytéž písemné práce. A bylo nám vlastně i naznačeno, že máme práce opravovat tak, jak jsme byli zvyklí, jen to musíme podložit kritérii uvedenými v tabulce. Výsledné hodnocení opět závisí na vyučujících. A původně zamýšlená koncepce dvou hodnotitelů byla také opuštěna.

Dvě ze tří částí nové státní maturity tedy hodnotí samotní pedagogové, nikoliv centrálně stát. Na jedné z částí se školy mohou samy autorsky podílet. Pouze didaktický test patří plně do kompetence státu: příprava otázek i jejich vyhodnocení.

Lze tedy o takovéto podobě maturitní zkoušky říci, že je v pravém slova smyslu

to jde o souvislou pasáž textu, výňatek z tisku) a z nabídky několika odpovědí vybere jednu správnou. Mnohdy není zřejmé, jaké dovednosti a znalosti daná úloha vlastně zkoumá, k čemu je dobrá. Přestože je důležitým nástrojem lidského myšlení jazyk, nemá zde moc prostoru k tomu, aby se u tohoto typu testu projevil. Aby se student jeho prostřednictvím nad něčím dokázal strukturovaně zamyslet, něco srovnal, něco analyzoval, zaujal kritické stanovisko, argumentoval... A to nejen u předmětu, jakým je český jazyk. Literatura navíc v těchto testech stojí stranou. Zkrátka uniká smysl takto jednostranně vedeného testování, jímž jde při větší troše štěstí projít i nahodilou volbou odpovědi.

Dále je alarmující, že se v didaktických testech – jediné části zkoušky dospělosti, jež by měla být víceméně objektivně vyhodnotitelná – objevují sporné otázky. Například u testu z českého jazyka základní úrovně jich odborní recenzenti našli několik a o další se spolu ptou. Samozřejmě zde neplatí, že když se dva ptou, třetí se směje. Tím třetím je totiž student a přímo se nabízí otázka, jak se pak může jednoznačně rozhodovat, když ani experti v tom nemají jasno.

Jedním z principů demokratické společnosti je informační otevřenost. Zatímco po školách a učitelích se chce, aby jejich činnost byla otevřená a kontrolovatelná, maturitní zkouška v režii Cermatu je toho pravým opakem. Jako naprosto zarážející se jeví, že poté, co se letošní maturitní zkoušky uskutečnily, nemělo být zadání didaktických testů vůbec zpřístupněno. Studenti se tak nemohli podívat, v čem chybovali a jak měla vypadat správná odpověď. Vyučující daných předmětů neměli oficiální přístup k tomu, jak jsou jejich studenti testováni a nemohli by s tím tedy do budoucna nikterak pracovat. Ministerstvo školství a Cermat to obhajovaly několika argumenty, například že jsou testy vázány autorskými právy nebo že některé typy testových úloh chtějí používat i v budoucnu. Ve chvíli, kdy začaly být tyto argumenty zpochybňovány, ministerstvo i Cermat svou neústupnost mírnily. Motivace, jež je k původnímu utajování vedla, není zcela jasná a dává prostor ke spekulacím – co když měl Cermat obavy, že bude zpochybněna kvalita testů (k čemuž ostatně došlo).

Škola jako organizátor, učitel jako úředník a kontrolor

Je s podivem, že může jen tak od stolu vzniknout poměrně složitý, organizačně a finančně náročný model maturit, aniž by byl nejprve několik let pracovně prověřován v celé své náročnosti, a až poté, co se osvědčí, byl naplno spuštěn. Zjistilo by se přinejmenším, že jde o model velmi zatěžující provoz škol z hlediska času i financí, kladoucí velký důraz na formálně-byrakrickou stránku maturit a měnící tím i roli učitele.

Velký díl organizační náročnosti je paradoxně přenesen na školy. Ze střední školy se stává místo, jež je přinejmenším od poloviny školního roku zaměstnáváno přípravou maturity. Oproti starému typu této zkoušky jsou provoz a zajištění jejího mladšího sourozence několikrát náročnější, jak z hlediska vyřízení ředitelů, zástupců a učitelů, tak z hlediska finanční zátěže pro školu. Na jednoho studenta kupříkladu připadá několik desítek stran papíru, jež musí škola v souvislosti s novou maturitou vytisknout.

Podívejme se na změnu v učitelské práci. Například z učitele češtiny se stává „sběratel, úředník a kontrolor“. Nejprve musí v rámci několika desítek hodin školení a e-learningu „posbírat“ několik certifikátů, jež však nezískává za nové odborné znalosti a pedagogické dovednosti, nýbrž za to, že se vyzná v systému nových maturit a umí „nově“ hodnotit. Češtinář musí také projít povinné seznamy studentské četby a podle nich si připravit pracovní listy. To znamená vybrat z každé knihy uvedené ve studentském seznamu použitelnou ukázkou, najít k ní odpovídající neumělecký text (výňatek z novin, z odborného textu, z mluvené konverzace...) a vytvořit strukturu pracovního listu. Další desítky hodin neohodnocené práce. U ústních maturit se pak vyučující stává spíše kontrolorem státem nastavených parametrů a vyplňovatelem „lejster“ než čímkoliv jiným: aby byly řádně vyplněny protokoly, aby byla dodržena struktura pracovního listu, aby nebyl někde překročen čas...

Kdo za to odborně ručí?

Dalo by se očekávat, že má-li se přejít na zgruntu nový model státních maturit, jenž sleduje jisté cíle, bude tento model něčím podložen, opodstatněn: změnou v pedagogických teoriích, výzkumy, praktickými požadavky učitelů... Není naprosto zřejmé, jaké teorie, výzkumy či pedagogické zkušenosti zaštití

koncepci této maturity v rámci jednotlivých předmětů.

Například u českého jazyka a literatury: musí všichni studenti do jednoho projít v rámci nové maturity třemi dílčími zkouškami z tohoto předmětu, jednou z dílčích zkoušek je písemná práce. V základní úrovni stačí studentovi napsat během jedné hodiny text o pouhých dvou stech slovech. Pokud student splní tento rozsah a neodchýlí se od tématu a žánru, má víceméně v této části vyhráno, ať už je práce obsahově, stylisticky a pravopisně jakkoliv špatná. Kterými odborníky zabývajícími se stylistikou je takový přístup k textu posvěcen? Opravdu máme podle současných expertů na stylistiku, výstavbu textu či tvůrčí psaní přestat u písemného projevu hodnotit nápad, originalitu, myšlenku? Je to v souladu s požadavky na rozvíjení kritického, samostatného a strukturovaného myšlení?

Přeci jen nějaká pozitiva?

První „ročník“ nových maturit je za námi. Před leckterým středoškolským učitelem vyvstane dilema: Na jedné straně nese odpovědnost za rozvíjení toho, co považuje za důležité, na straně druhé připravuje k maturitě. Jenže co když se tyto dva cíle nekryjí, protože nová maturita se významně odlišuje od toho, co pedagog ve své výuce sleduje? Za jedině a nechtěné pozitivum tohoto stavu se dá považovat, že nová maturita některé z nás donutí mnohem více přemýšlet o tom, co vlastně chceme. Jak chceme mít školství? Jak chceme učit? Jak chceme zjišťovat, co jsme studenty naučili? Jen se vkrádá obava, aby už na tyto otázky nebylo pozdě. Pokud se nové maturity nezmění, sevrou střední školy do nákladných byrokratických obrocí, svým cílům patrně nedostojí a budou demotivovat a zatěžovat školy, učitele i studenty.

Radovan Plášek (1975) je středoškolský učitel.

DOKUMENT**Základní pojmy pro maturity v roce 2011**

Nová maturitní zkouška (MZ) se skládá ze dvou částí – **společné (státní) a profilové (školní)**. Aby žák uspěl u maturity, musí úspěšně složit povinné zkoušky obou těchto částí. **Povinné zkoušky společné části MZ** jsou připraveny ve dvou úrovních obtížnosti – **základní a vyšší**. Studenti si mohou sami zvolit úroveň obtížnosti. V roce 2011 probíhá „náběhová fáze“.

SPOLEČNÁ ČÁST

2 povinné zkoušky: 1. český jazyk a literatura
2. cizí jazyk nebo matematika

max. 3 nepovinné zkoušky:
z nabídky: český jazyk a literatura, cizí jazyk, matematika, občanský a společenskovední základ, biologie, fyzika, chemie, dějepis, zeměpis, dějiny umění

Český jazyk a literatura je zkušební předmětem společné části MZ a je zkouškou komplexní – skládá se ze tří dílčích zkoušek: **ústní zkoušky, písemné práce, didaktického testu**.

Cizí jazyk je předmět skládající se ze tří povinných dílčích zkoušek: **ústní zkoušky, písemné práce, didaktického testu** (obsahuje dva subtesty – poslech; čtení a jazyková kompetence).

Matematika: obě úrovně zkoušky z matematiky mají podobu **didaktického testu**.

PROFILOVÁ ČÁST

2–3 povinné zkoušky – stanoví ředitel školy
max. 2 nepovinné zkoušky – nabídku stanoví ředitel školy

Profilové zkoušky se mohou konat formou písemnou (nebo jejich kombinací), praktické zkoušky, ústní zkoušky před zkušební maturitní komisí, maturitní práce s obhajobou před zkušební maturitní komisí.

Počet povinných profilových zkoušek stanoví pro každý obor rámcový vzdělávací program (RVP). Do doby, než budou maturovat první žáci, kteří zahájili výuku dle školního vzdělávacího programu (ŠVP), určí jejich počet ředitel školy.

Vzhledem k tomu, že provedení a parametry profilové části MZ jsou plně v kompetenci konkrétních středních škol, bližší informace lze získat výhradně tam.

Ministerský dík to nespraví

Státní maturitní zkouška bude po své premiéře ještě předmětem mnoha diskusí. Při nich by nemělo zapadnout jedno téma: co příprava takové zkoušky znamená pro obyčejného učitele, například českého jazyka?

ALEŠ KUBÍK

Pedagog v jarních měsících samozřejmě jako každý školní rok plní své běžné povinnosti, vede hodiny, dělá k nim přípravy, věnuje se školní administrativě, organizuje exkurze, dovzdělává se a tak dále. Kromě toho připravuje takzvanou profilovou (školní) maturitu. Se státní maturitní zkouškou nově přibýly povinnosti další.

Předně se hodnotitelé zkoušky museli proškolení – navštívit několik seminářů, vypracovat „domácí úkoly“ a studovat přes e-learning. Pár desítek hodin, většina z nich ovšem nad rámec týdenní pracovní doby.

A dále – vyhláška mezi jiným říká, že studenti jsou povinni odevzdat do 30. dubna příslušného školního roku seznamy své četby k ústní maturitní zkoušce z českého jazyka. Pro učitele to znamená mnoho studentů k takovému úkonu popohánět, jejich seznamy zkontrolovat, zda odpovídají předpisům, a protože klidně dobrým padesáti procentům

z ročníku (i přes veškerou čtyř- až osmiletou snahu pedagogů) se nezdaří na první pokus napsat a vytisknout jednu stránku podle zadaných kritérií bez chyb (například zařazení knih, které nejsou na stanoveném seznamu, nedodržení počtu knih, neuvedené jméno studenta, nedodržení šablony, o pravopisných chybách a komolení jmen autorů nemluvě). Učitel musí seznamy vrátit, na chyby upozornit, pak zase vybrat, zkontrolovat, těm, kterým se nevydařil ani druhý pokus, seznam zase vrátit, pak vybrat, zkontrolovat... Nezdá se to, ale jsou to další hodiny práce.

Poté musí učitel připravit pracovní listy k ústní zkoušce. Databáze společnosti Cermat jich pravda nabízí hodně. Ovšem vznikala až v průběhu posledního školního roku a nikdo dopředu nevěděl, co bude obsahovat. Letošní maturanti například dostali školní seznam četby (vytvořený na základě Kánonu titulů z české a světové literatury k ústní zkoušce, jenž ovšem během přípravy maturitní ministerstvem

potichu zmizel a závazným pramenem již není) už v prvním ročníku a podle toho čtyři roky svoji četbu vybírali. Jenže ten se nekryje s novou databází. V praxi to tedy znamená, že třeba i více než polovina děl ze seznamu nebyl v databázi Cermatu vytvořen pracovní list (nebo i byl, ale lze jej jen stěží použít, protože například obsahuje šest řádků, a tedy student nemá moc o čem hovořit). Pak tedy listy musí z gruntu připravit učitel. Sehnat knihy, najít v nich vhodné ukázky, aby se o nich dalo několik minut hovořit, přepsat je, najít k nim neumelecký text, přepsat/zkopírovat jej a upravit do šablony listu. Zjistí-li, že se mu pro základní variantu zkoušky nevejdou oba texty i se záhlavím, zápatím a titulky na jednu stranu formátu A4, musí přemýšlet, jak by je zkrátil, popř. vybrat text jiný. Pak texty okopírovat, aby byly i pro zkoušející a předsedu komise k nahlédnutí, a vložit do obalů, aby přežily maturitní týdny bez úhony. Když takových listů učitel tvoří padesát či šedesát, zabere mu to i několik desítek

hodin. Pak je ještě třeba texty projít a připravit k nim otázky. Kdy to učitel dělá? Doslova po nocích a o víkendech, z čehož má jistě i učitelova rodina velikou radost.

Sečteno – pro učitele v průměru asi sedmdesát až osmdesát hodin práce navíc oproti předešlému školnímu roku. A za to? Ředitel Cermatu Ing. Pavel Zelený v jednom rozhovoru pro Českou televizi řekl, že učitelé jsou za přípravu a hodnocení zkoušek nadstandardně ohodnoceni. Zřejmě tím myslel sto korun (před zdaněním) za jednu opravenou písemnou práci. Budiž, díky za ně. Ovšem za ty desítky hodin práce při přípravě zkoušek se učitelům dostalo zajímavého nadstandardu – vřelého poděkování od pana ministra Dobeše! Všem firmám a společnostem, které se na přípravě a logistice státní maturity podílely, ministerstvo samozřejmě platí. Učitelům děkuje. Jenže ministerské díky učitele neživí.

Aleš Kubík (1974) je středoškolský učitel.

Právo, demokracie a bohorovnění služebníci

Děje kolem státních maturit odhalují pojetí praxe státních institucí, které nevěstí nic dobrého o vývoji otevřené demokratické společnosti u nás. Je zapotřebí kriticky mluvit o jejich skutečném poslání a funkci. A nejen mluvit.

RADIM ŠÍP

„Organizační složka státu“, později „příspěvková organizace“, v obou případech však „přímo řízená MŠMT“ – tedy jednoduše řečeno: *státní podnik plný státních služebníků* – Cermat nehodlá zveřejnit výsledky své práce, kterou si my občané platíme ze svých daní. Ukázal to před prázdninami případ brněnského učitele Pulkrábka a osud jeho blogu na stránkách Respektu.

Podstatou demokracie je možnost každého občana kontrolovat důsledky vlastního jednání i jednání ostatních, pokud se ho týká i nepřímě dotýká. Podmínkou demokratické kontroly je ctnost, pokora a ochota služebníků sloužit občanům. Politický reprezentant, ať se mu to líbí, či nikoli, je ve své volené funkci pouze a především služebník občanů. Státní úředníci jsou stejnými služebníky, jen jinak dosazovaní do svých pozic. Podstatou kontroly je přístup k informacím. Z principu věci musí služebníci demokratického státu uveřejnit téměř vše. Je-li občan zveřejnění odpírání, pak má nejen právo, ale především povinnost k sobě samému se jej domoci i prostředky, které by za jiných okolností mohly být nelegální.

Ctnost, pokora a ochota ke službě se evidentně vytratily u mnohých, kteří se místo jako služebníci začali chovat spíše jako orientální mocipáni. Na mnoha místech – úřady vlády počínaje, státními institucemi pokračuje a v úřadech místních samospráv konče – se stále setkáváme s tvrzeními, že „na takové a takové informace nemáme právo“.

Případ učitele Pulkrábka a jeho mladých a našťvaných přátel by nám měl být příkladem, neboť se postavili proti výsměchu služebníků, v demokracii naprosto nepřijatelnému. Pulkrábek a další nespokojení „piráti“ „načerno“ získali a zveřejnili některá zadání. Díky nim nyní už chápeme, proč bylo jejich zveřejnění takovým problémem. Výsledek práce firmy Cermat a potažmo všech zaměstnanců MŠMT, kteří jsou za státní maturitu zodpovědní, je vzhledem k obrovským

finančním tokům veřejných financí, které je napájely, naprosto nedostatečný a budí hluboké rozpaky u všech, kdo mají v oboru dlouholetou praxi. Celá aféra se poté začala rozvíjet téměř vaudevillovým způsobem. Cermat donutil jeden z mála českých investigativních časopisů – Respekt, aby stáhnul z Pulkrábkovy blogu (<http://pulkrabek.blog.respekt.ihned.cz/>) jedno z mnoha na internetu zveřejněných zadání. Přitom se tato záhadná firma začala ohánět autorským právem a vytvářet nátlak na všechny demokratické internetové „piráty“ s tím, že podává trestní oznámení na neznámého pachatele. Anebo snad přece jen na známého studenta z Jihlavy, který na základě úderné a rychlé „investigativní“ akce Cermatu údajně vynesl Pulkrábekem zveřejněné zadání ven? (Sám Pulkrábek popsal na témže blogu vývoj situace v dalším textu s názvem *Studente z Jihlavy, díky!*) K žádnému vyšetřování však nedošlo – přece by si Cermat a MŠMT neudělaly ostudu a neuspíšily by pro ně nepřijemný precedens. Přece nenapomohou soudu, aby nám všem oznámil, že na takové informace mají občané nezadatelné právo. A tak šéf Cermatu inženýr Zelený s brunatnou tváří později oznámil, že on je připraven zveřejnit zadání, ale MŠMT nechce. Ministr Dobeš se zelenou tváří na to nezareagoval a raději připravuje další testovatelskou zběšilost.

Je čas. Pokud nelze jinak, musíme se svého práva na informace a kontrolu domoci stejným způsobem jako výše zmínění demokratičtí „piráti“. Je to naše občanská povinnost. A je dobré začít co nejdříve, protože nás čeká mnoho práce: musíme přesvědčit námi rozmazlené děti, že rychle zbohatnout mohou pouze mafiáni a že na polovzdělané a líné nikdo s otevřenou náručí nečeká. Musíme harmonizovat a prodiskutovat naše návrhy na zkvalitnění výuky na všech stupních škol. Musíme se zbavit testovatelské mánie tím, že do hloubky pochopíme, co a za jakých podmínek lze skutečně testovat. Musíme najít nějaké rozumné východisko z megalomanský rozjetého vlaku státních maturit.

Nesmíme si nenechat vytunelovat české vysoké školství. Nesmíme dovolit zájmovým skupinám, aby je proměnily v nedostupné bažty pro bohaté a „dostatečně poslušné“. Právě o vzdělání jde především. Jedině vzdělání

lidé mohou být rozumnými „piráty“ skutečné demokracie.

Radim Šíp (1975) je vysokoškolský pedagog.

Věda, ženy a politika na sklonku 19. století

V závěrečné části exkurzů do časů fin de siècle se autor zaměří na německé anarchisty. Představí pozoruhodný způsob jejich návratu k přírodě spojující přírodní vědy s vírou v Boha. V čem jejich myšlenka spočívá a jak do ní zapadají ženy?

RADEK HYLMAR

3. Mystická bohyně Příroda

Předchozí článek se věnoval německým křesťanským spolkům bojujícím proti nemravnosti. Církev jako instituce stála za většinou těchto spolků jako morální maják a jako autorita. Ale křesťanství ve smyslu skutečné víry nebo filosofie sloužilo v diskuzi o pohlavním životě a o ženách také k jiným než k mravnostním závěrům. Pokud se totiž otázky po mravnosti, cudnosti a morálce odloží stranou, zůstane prostor k hledání skutečného životního smyslu nezávislého na aktuálních, stále se měnících, a proto nepodstatných morálních pravidlech. Na hledání tohoto principu se soustředili anarchisté působící v městečku Friedrichshagen nedaleko Berlína. Základními kameny jejich konceptů byly dvě zdánlivě odlišné věci: křesťanství a přírodní vědy. Jejich propojením vznikalo něco, co se dá nazvat mystikou přírody nebo uctíváním primitivních živlů. I člověk jako součást přírody má své, řekněme, podzemní vody, své skryté živly, touhy, které často není s to ovládnout, ale které ho právě z toho důvodu spojují s něčím duchovnějším a podstatnějším: k hlavním tematickým pilířům proto patřila mytizace sexu a pohlavních pudů jako určitých prapůvodních elementů.

Láska součástí mýtu

„Na počátku bylo pohlaví. Nic mimo něho – všechno v něm,“ píše roku 1893 anarchista polského původu Stanisław Przybyszewski. A jeho švédský kolega Ola Hansson, působící také ve Friedrichshagenu, k tomu dodává: „Nyní už mám jen jediný zájem: studovat a ochutnávat pohlaví. Všechna vlákna kořenů, skrze které je má podstata spjata se životem a kterými saje potravu, jeden po druhém uschly a scvrkly se, všechny kromě jednoho jediného, a tento jeden vyrostl do velikosti a nasycen mízou hluboko se zavrtal a rozprostřel a tvoří nyní síť z jemných větví...“ (Hansson, s. 19).

Ovšem na jejich cestě za pravdou o vesmíru a o životě člověka je podstatné, že nechtěli být jednoduše nemravní nebo pohanští. Je opravdu zvláštní, jak upřímně někteří z nich ctili křesťanství. Samotná víra i křesťanské motivy byly pevnou součástí jejich úvah. A kromě toho jako jeden z nejposvátnějších duševních i tělesných prožitků objevili tutéž hodnotu jako ti nejmravnější křesťané – lásku.

Pro Gustava Landauera je láska „nebeský, univerzální a celý svět zahrnující pocit, pocit, který námi otřásá v základech a pozvedává nás ke hvězdám“ (Landauer, s. 21). Láska pro něho představuje nejvyšší stav duše. Pochopitelně však nejde o nějaký asexuální a čistě duchovní koncept. Podstatnou roli hraje touha a chtíč jako něco přirozeného, lidského a zároveň jako cesta k duchovnímu naplnění. Důležitá byla nepotlačitelnost pudů v člověku. Novely Oly Hanssona jsou „nespoutané, hypercitlivé, plné lásky vydané silám náhody. Ukazují neschopnost umírnit to pohlavní v nás...“ (Cepl-Kaufman & Kauffeldt, s. 263–264).

Zásadním byl v tomto ohledu Richard Dehmel, dnes prakticky zapomenutý, nemožně patetický básník a anarchista, ve své době však jeden z nejoslavovanějších německých umělců. Stejně jako u Przybyszewského měla jeho poezie současně erotické i náboženské rysy. „Mystické poznatky vedou (...) k oslavování sexuálního, které bylo považováno za mateřskou základnu umělecké tvorby.“ (Cepl-Kaufman & Kauffeldt, s. 280)

Dehmelovy básně často propojují duševní a tělesné. Člověk by se neměl bránit svým

tělesným touhám, protože tělesné a duchovní naplnění jsou dvě strany jedné mince. Základem je „tělo i duši, obojí zachovávat otevřené“ (Dehmel, s. 102). Mystická zkušenost je u Dehmela prožita téměř vždy skrze konkrétní křesťanské atributy, a to i v případě sexuálního tématu. V jeho poezii sedí nahá panna Marie na travnatém pahorku, Ježíš prosí o líbání vlasů a žádá o hedvábnou houbu, kterou Marie používá při koupeli.

Zkoumat přírodu znamená hledat Boha

Nejen v samotných básních se projevuje vztah ke křesťanství. Dá se též vypořádat z postoje některých anarchistů k osobnostem vědy. Básník, ale také popularizátor vědy Wilhelm

a síry jsou zřejmě jen dobře živenou legendou, přesto o něm Ola Hansson, u kterého Strindberg bydlel, mluvil jako o „doktoru Faustovi“. Nejspíš proto, že měl ve zvyku zavřít se třeba na tři dny ve sklepě a tam v klidu a o samotě provádět své chemické experimenty.

Ale zpět k tomu nejpozoruhodnějšímu. Odkud se u německých anarchistů na konci 19. století bere vztah ke křesťanství a víra v Boha? Vždyť politicky přišel k anarchismu téměř každý z nich z ateistické SPD. Rita Felski píše v knize *Gender of Modernity* o „antimoderním sentimentu“, který chtěli vyjadřovat umělci i intelektuálové zejména v Německu v protikladu k industrializaci, novotě a pozitivismu. Proto snad ten důraz na duchovní život, proto ona sentimentální slova o lásce a všudy-

odhaluje ženskou „božskost“ (Göttlichkeit) a v zápětí se noří do jejího „těla“. Nepoužije přitom slovo *Körper* pro fyzické lidské tělo, nýbrž pojem *Leib*, aby vzhledem ke kontextu vyjádřil, že jde o tělo Boží. Rita Felski hovoří o moderním zobrazení ženy obecně, její slova nicméně platí i pro německé anarchisty: „postava ženy se objevuje jako eroticko-mytické stvoření, záhadné ztělesnění živelných a libidózních sil, které překonávají hranice opodstatnění a společenského pořádku (...) žena ztělesňovala vše to, co modernita nebyla, živoucí protiklad ironického sebe-odcizení městského muže“ (Felski, s. 50).

Jako smyslná i mystická, nespoutaná, nevypočitatelná a záhadná bytost zapadá žena do živelné podstaty přírody. Zdá se proto, jako by obraz rozumné, emancipované ženy anarchisté

Žhnoucí královna plamene. (Zpěvačka slovenské skupiny Hrdza na festivalu Eurotrialog.) Foto Bořivoj Hájek

Bölsche vydal roku 1900 první knižní biografii v té době ještě žijícího Ernsta Haeckla, embryologa a stoupence darwinismu, dnes často zmiňovaného v souvislosti s eugenikou, sociálním darwinismem apod. Bölsche ve své biografii zdůrazňuje, že Haeckel není pouhý „německý Darwin“. Vychází sice z darwinismu, ale provádí vlastní výzkumy a je samostatnou vědeckou individualitou. Bölsche v knize obsáhle popisuje jeho závěrečnou řeč na velkém sjezdu přírodních vědců ve Štětíně roku 1863, kde Haeckel na samém konci vyzdvihl svou víru v Boha a kompromis, který by mohl být uzavřen mezi přírodní vědou a církví. Posláním přírodního vědce je podle Haeckla snaha o pravdu a touhou pravdou je Bůh. Závěr své řeči ke členům sympozia odlehčuje něžným oslovením, ovšem vyznění je jasné: „Děti, at' už se perete tak, nebo tak, budete-li respektovat jako hlavní slovo vždy církev, bude se vám přes všechny rozdíly dařit dobře.“ (Bölsche, s. 124) Jen poznamenejme, že na konci století už Haeckel pro církev tak přivítává slova nemá.

Zaujetí přírodními vědami je vidět i u osobnosti jednoho z nejdůležitějších obyvatel Friedrichshagenu, u Augusta Strindberga. Tento slavný švédský spisovatel a dramatik, nepřítel žen a ženské emancipace (přestože se vždycky bezhlavě zamiloval do nějaké feministky), ironický buřič a anarchista byl také vášnivý chemik. Neprováděl žádnou černou magii, jeho údajné alchymistické pokusy vyrobit zlato z prvků železa

přítomný patos; a proto také blízký vztah anarchistů z Friedrichshagenu k přírodě. Ten je zřejmý už z faktu, že nebydleli přímo v Berlíně. Městečko se sice nachází dost blízko kulturní metropole, aby měl člověk neustálý přehled o aktuálním uměleckém či vědeckém dění, ale zároveň v bezpečné vzdálenosti od ruchu velkoměsta. Leží u poměrně rozlehlého jezera Müggelsee, kolem kterého někteří z nich podnikali každý večer procházky. V tomto klidném závětrí je těžké si představit „anarchistu“ jako bouřliváka s dynamitem. Mnohem spíše byli zdejší anarchisté filosofujícími snílky, kteří fascinovaně pozorovali přírodní živly se zaujetím vědců a s navitou básníků. Pro některé byla příroda „jako lázeň pro každou mučenou duši člověka, jako útočiště nalezení vlastní identity“ (Cepl-Kaufman & Kauffeldt, s. 262). Pro jiné byla příroda tajemná a plná nespoutaných sil.

Venus Primitiva

Jak do celé mystiky kolem přírodních sil a nízkých pudů zapadá postava ženy? Je přece samozřejmé, že „ve fascinaci vším archaickým a živelným hrála žena důležitou roli“ (Felski, s. 50). Richard Dehmel spojuje v básni *Venus Primitiva* oheň a vodu, když ženu nazývá žhnoucí královnou plamene a opíjí se horkou párou z jejího oblečení. Mluví i o jiných věcech: o semenu v temném klíně, o říji mládí nebo o touze napít se z jejího opojného poháru. V závěru však básník věrný svým křesťanským motivům nejprve

odsunovali do pozadí ve prospěch představy jakéhosi tajemného, erotického stvoření. Avšak vášeň u nich stojí obecně (tzn. nezávisle na genderu) výš než rozum a jejich mytizující koncepty nijak nesouvisí s pohledem na ženskou otázku. Jejich politické názory na ženskou emancipaci totiž byly až na výjimky kladné. Politicky táhli feministky i anarchisté v mnoha ohledech za jeden provaz.

Na úplný závěr je ovšem nutné dodat, že úvahy anarchistů o sexu a přírodě se vůbec nesešly s širším pochopením. Doba a její zákony nepřály volné lásce, zvláště v intimním svazku s křesťanskými motivy, a všichni výše jmenovaní básníci a mnozí další pykali za své obscénní verše a rouhačské eseje ve vězení.

Wilhelm Bölsche: *Ernst Haeckel. Ein Lebensbild*. Verlag von Hermann Seemann Nachfolger, Berlin und Leipzig 1910.
Gertrude Cepl-Kaufman & Rolf Kauffeldt: *Berlin-Friedrichshagen. Literaturhauptstadt um die Jahrhundertwende. Der Friedrichshagener Dichterkreis*. BOER, Grafath 1994.
Richard Dehmel: *Weib und Welt. Ein Buch Gedichte von Richard Dehmel*. S. Fischer, Berlin.

Ola Hansson: *Sensitiva Amorosa*. BOER, Grafath 1997.

Rita Felski: *The Gender of Modernity*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1995.

Gustav Landauer: *Skepsis und Mystik. Versuche im Anschluss an Mauthners Sprachkritik*. Verlag Büchse der Pandora, Münster/Wetzlar 1978.

Radek Hylmar (1980) studuje jako doktorand na FF UK v Praze obor česká literatura.

Tragikomedie na zlomu epochy

Poprvé vychází v češtině román Juliana Strykowskiho o vpádu moderního světa do komunity haličských Židů, známý také z filmového zpracování Jerzyho Kawalerowicze (natočeno 1982).

JAKUB GROMBÍŘ

Nezvyklý výraz *austeria* v originálním titulu Strykowskiho knihy nijak nesouvisí s anglickým *austerity* (střídmost), spíš naopak – a se zeměpisným názvem *Austria* jen velmi volně. Právě na nejvýchodnější periferii c. k. monarchie se totiž ve zkomolené podobě uchytily italské výrazy *osteria*. Je to označení, které si dávaly zájezdní hostince v Haliči ve víře, že cizokrajný název přitáhne hosty i do nejobdivivějšího pajzlu (podobně jako tomu věřili o století později čeští podnikavci). A právě v jednom takovém zařízení uvízne nesourodá skupina lidí v prvních dnech války, které se tehdy ještě neřikalo první ani světová. Do pohraničního městečka vtrhnou kozáci a monarchie, dosud sebejistá ve svých rituálech stejně jako důstojníci strnule cválající na přebalu knihy, se okamžitě zhroutí. Křehké soužití různých národů přestává fungovat („*Kdo by si byl pomyslel, že v těch Rusínech měl císař takové nepřátele!*“) a Židé jsou tradičně těmi, kdo na to doplácí nejvíc.

Typické zapadlé městečko v srdci Jidišlandu se svými předsudky, pomluvami, podiviny a nudou zažívá náhle boj o holou existenci. A starý hospodský Tag, který celý život ranám jenom zbožně uhýbal, v sobě objeví smysl pro neokázalé hrdinství; zatímco náboženští vůdci, oplývající jinak odpověďmi na každou myslitelnou otázku, jsou v nevdané situaci bezmocni jak děti. Strykowski vyličil přesvědčivě různé tragikomické postavičky,

jako je zvěstovatelka nové éry v podobě nadšené esperantistky (dnes už málokdo ví, že vytvoření nového jazyka nebylo pro esperantisty cílem, ale prostředkem – domnívali se, že když se budou lidé všech národů moci domluvit, zmizí důvody k válčení) nebo fotograf Wilf, který přijde o manželku i dceru, druhá žena ho podvádí, je vysmíván i litován, ale trpělivě a důstojně snáší svůj osud: „*Žid nezabijí, tak jako pták nemůže plavat a ryba nemůže létat.*“ K této komunitě s vlastními pravidly patří i celoživotní tajné přátelství věřícího judaisty a katolického kněze, plné hádek a podezírání, ale také prodchnuté vědomím, že jeden bez druhého ztrácí smysl existence.

Kronikář zapomenutého světa

Julian Strykowski (vlastním jménem Pesach Stark, 1905–1996) patří k autorům rozkořeným mezi chasidskou tradicí a asimilovanou modernitou. Přes všechnu nostalgii po světě moudrých cadiků a patriarchálních velkorodin nezapře svoji příslušnost ke generaci, které přestávají stačit k životu přísné pusty a citáty rabína Bešta. Hrdinové *Hostince* už vědí o velkém světě plném biografů, kabinetní diplomacie a koncertních síní, byť je pro ně zatím nedostupný. Kniha je plná náboženských úvah, ty však už zjevně pronáší člověk, který na zázraky nevěří. Válka se svou krutostí a nespravedlností je přece jen hmatatelnější než boží existence.

Strykowski je bytostný skeptik, ovšem nikoli cynik, o čemž svědčí i jeho životní

osudy – do komunistické strany vstoupil v době, kdy to znamenalo jen potíže, a vystoupil z ní tehdy, kdy to znamenalo potíže dvojnásobné. Strykowskiho styl psaní je poučen Brunem Schulzem a jeho smyslem pro všední mystéria, stejně jako Babelovým nemilosrdným pozorovatelstvím. Rovněž je z knihy cítit vášně pro příběhy, kterou nacházíme i v přirozeném vypravěčství Isaaca Bashevisse Singera. Od Babela převzal Strykowski také schopnost nedělat si o lidech žádné iluze a přece k nim necítit nenávisť: „*Ty jsi Nesmrtný, Ty jsi jenom Duch, tak co můžeš vědět o smrtelném těle? Zkus vstoupit do lidského těla, vezmi je na sebe s jeho lidskými tekutinami, a třeba pochopíš, že když v sobě člověk nosí celý život smrt a starost, tak nemá co ztratit.*“

Rozsahem nevelký román je opatřen dosloven Henryka Grynberga, který byl hostem letošního Měsíce autorského čtení. Strykowskiho mladší kolega v něm popisuje autorův krátkodobý příklon k socialistickému realismu i jeho komplikovaný vztah k židovské tradici a rodnému městu Stryj (podle něhož zvolil svůj pseudonym). Také životní příběh Juliana Strykowskiho organicky patří k této knize, která není jen staromilským vyznáním obdivu k jedné zaniklé civilizaci, ale přináší otázku platné pro každého člověka – na jakých hodnotách stojí náš život a co jsme jim ochotni obětovat?

Julian Strykowski: Hostinec (Austeria). Přeložila Olga Hostovská, Sefer 2011.

POEZIE

JAN KUNZE

JAK JÍ JE PATNÁCT
lehám-li s tebou
tak vždycky jen popelem

do rána beze stop
čekám
až smeteš mě přívalem
dětských slov

KABARET
v jiném velkoměstě
jsme to táhli s partou pololesbických
holek
které se před náma provokativně líbaly

při tanci v baru plném špatné muziky
mi jedna z nich řekla:
„na tobě je vidět, že si jdeš za svým“

mlčel jsem
chtělo se mi spát
a čekala mě dlouhá cesta

~ ~ ~
můj kamarád byl hipík
ted' je šampón
to je tak
když si třicetiletý chlap
nabrnkne šestnáctku
a ona mu říká:
„miláčku, kup si radši tuhle košili, jde
ti víc k pleti, nezapomeň jsi letní typ!“
„miláčku, s tím ochlupením v podpaží
by si měl něco dělat a tam dole
je to taky dost old skूल“

kamarád se nebrání
kdo by si nenechal poradit od krásné
holky

je celý zamilovaný
dělá ústupky, za které se předtím
jiným vysmíval

„miláčku, neměl bys tolik kouřit
ty cigarety“

„miláčku, v úterý jsem nás objednala
na kosmetiku“

někdy se ten bývalý hipster ještě brání
ale nemá šanci
nedávno jsem ho viděl
opravdu krásný chlap
cizí holky se za ním otáčejí
on je její umělecké dílo
vrcholný majstrštyk

všichni mi kamarádi se mění
stříhají porost
zkracují srst
vyholují slabiny
holky nás mění
už brzy bude svět plný krásných
mladých mužů v rozepnutých košilích
ostatně, kdo chce spát s gymnazistkami,
nemá jinou šanci

Jan Kunze (1976) je básník, textař, zpěvák, performer, dramaturg a činorodý organizátor kulturního života. Vydal sbírky *Hičhaikum* (Perplex 2004) a *Dekadent dezert* (Perplex 2008). V roce 2007 vyšlo (tamtéž) pod názvem *Po tmě chut'* bibliofilské vydání tří básní v grafické úpravě Lenky Sýkorové. Publikoval v časopisech Host, Protimlův a ve sbornících *Od slova ke slovu* (2003), *Opava City / Poezie v otevřeném prostoru* (2004) a *Miň než všechno neberu* (2006). Od roku 2004 vystupuje s hudebně-recitačním projektem, který se představil v rámci řady autorských čtení, básnických dílen i několika dramatických a hudebních festivalů. V roce 2010 natočil své první CD *Hlavně neparikař!*. Žije v Opavě.

FEJETON MARIANA PALLY

Čaj se slepicemi

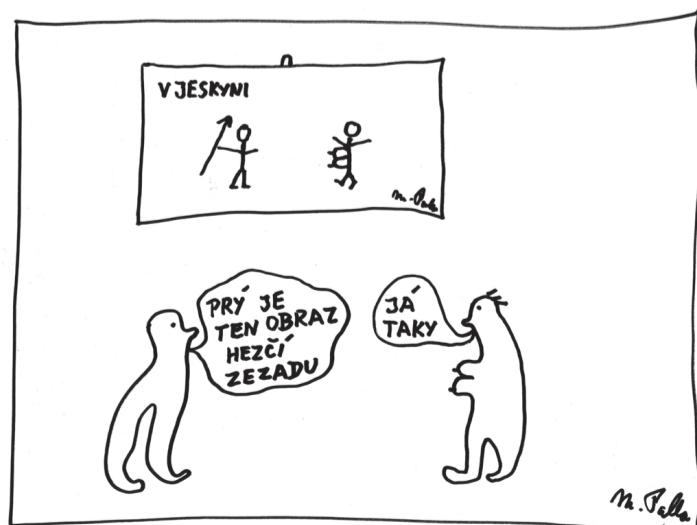
Slepice snáší zobákem.
(sedlák ze 16. století)

Maloval jsem na dvoře obraz, když tu nečekaně přišla slepice a klovlá mě do nohy. Druhá postávala opodál, pravděpodobně čekala, jak to dopadne. Zvířata mají ukrutnou sílu. Nikdy bych neřekl, že by mě mohla slepice zranit.

Vlastnit dvůr není vůbec žádná sranda, někdy je to dokonce i nebezpečné. Napřed na vás záutočí mouchy a vy zatoužíte po nějakém švihajícím ocase, potom zase stoupnete do něčeho tak nechutně nepochopitelného, až se vám zatají žaludek, a nakonec vás zezadu klovnou a navíc nenesou!

„Přece si nepůjdu koupit vajíčka?“ naštvál jsem se.

Nechtěl bych malovat čerta, ani to neumím a navíc mám vlhkou zeď, ale možná budeme tyhle slepice chovat jen kvůli jejich kakancům.

„Ještě že nemáme prase,“ uklidnil jsem se.

Všechno by mohlo být horší. Úplně všechno. Ale není, jak je to možné? Pravděpodobně i katastrofy a hrozící apokalypsy podléhají subjektivnímu pohledu. Zatímco pesimista vidí v nesnášející slepici předzvěst konce světa, podobně jako politik, který musí jezdit tramvají, optimista obojí považuje za sezónní výkyvy, kterými se netřeba zabývat.

Snáší! Konečně je v kurníku první vajíčko! A hned vzápětí druhé! Život má přece jenom smysl, možná i přehřelý smyslu. Ale pozor! Jen aby nebylo toho smyslu více, než je třeba. Světů totiž nehrozí jen spousta nesmyslů, jak by si slušně vychovaný člověk mohl myslet, nýbrž také přemíra smyslu, a tudíž velká nuda.

„Mám rád nesmysl, docela otevřeně se k tomu přiznám,“ přiznal se mi jeden známý a potom ještě přitvrdil:

„A navíc, když něco nechápu, tak to chci nechápat pořádně! A ne jen polovičatě, jako že trochu jo a trochu ne, to v žádném případě ne!“

Dvě slepice snesly dvě vajíčka. Tak jak to v životě má být.

Namaloval jsem obraz *V jeskyni*. Je na něm zobrazen muž s oštěpem a žena s řádry. Tak jak to v jeskyních bývalo. A do toho mě klovlá ta slepice. Pracoval jsem zrovna s ultra tenkým štětečkem, protože šlo o detail nějakého kamínku, a nemohl jsem se bránit. Nad námi plula oblaka, protože soused páčil starou slámu, myška hlomozila v dřevárci a mě napadla myšlenka:

Když už maluji obraz zepředu, proč bych nemohl namalovat další obraz zezadu? Ušetřil bych za plátno, asi jako kdyby Michelangelo Buonarroti namaloval Monu Lisu normálně zepředu a zezadu na ten stejný obraz namaloval třeba ještě Mona Novotného. Ostatně gramofonové desky se z úsporných důvodů také obrazejí.

Ovšem! Mohl by bejt obraz malovaný jak zepředu, tak zezadu dvakrát dražší? Nebo prodělám?

Navíc se ztratilo jedno dřevěné vejce, pravděpodobně ho odnesla kuna. Mrzí mě to, protože jsem ho vybrousil flexou Bosch z prkna.

Abych se uklidnil, uvařil jsem si čaj a sednul si na dvůr, ale přišla zase ta slepice...

Jan Mráček a vídeňská secese v Brně

V červnu uplynulo padesát let od úmrtí architekta, který významně zasáhl nejen do stavebního dění města Brna první poloviny 20. století, ale také do jeho kulturního a společenského života.

JANA MLATEČKOVÁ

I když mnohé Mráčkovy ambiciózní projekty nebyly realizovány, zůstává tento talentovaný žák vídeňského profesora a hlavního představitele vídeňské secese Otto Wagnera nepřehlédnutelnou osobností brněnské architektonické scény. Jediná jeho významnější zachovaná stavba v moravské metropoli – nájemní dům Karla Čupra na Antonínské ulici – je jasným důkazem neotřelého a moderního

přístupu prozrazujícího autorovo vídeňské školení.

Jan Mráček se narodil roku 1874 v Nehasicích u Loun. Převážnou část dětství a mládí však prožil v moravském Přerově, kde jeho otec Jan Mráček st. působil jako stavitel. Absolvoval studium na Uměleckoprůmyslové škole v Praze a poté pokračoval na Akademii výtvarných umění ve Vídni ve Wagnerově ateliéru. Už během studií se projevil Mráčkův výrazný talent. O realizaci jeho závěrečné práce na akademii – projektu

moderního kostela z roku 1903 – se patrně uvažovalo jako o alternativě návrhu K. H. Kepky na stavbu chrámu v Brně-Husovicích. Není bez zajímavosti, že Mráčkova centrála s dominantní kupolí, zřetelně inspirovaná neprovedenou stavbou Wagnerova hřbitovního kostela, se objevila také jako jedna z možností úpravy pražského Žofína. Autor článku ve Zlaté Praze z roku 1904 uvádí, že „pokud projekt mladého umělce vzbudí vážné úvahy o konečném ladném a moderně cenném rozřešení naléhavé otázky úpravy ostrova, vykonal mnoho.“ Stavba představující velmi raný příklad geometrizující moderny v českých zemích však realizována nebyla, a tak se atraktivním chrámem nemůže pochlubit Praha ani Brno.

Mráček v Brně

Když se mladý architekt v roce 1905 v Brně usadil, „vstoupil za účelem seznámení s místními poměry do kanceláře stavitele Pawlů a po pěti měsících se v září 1905 ohlásil jako samostatný architekt.“ Od roku 1907 byl zaměstnán na zemském úřadě v Brně, kde byl pověřován „výlučně pracemi z oboru architektury a uměleckého průmyslu.“ Od roku 1913 působil jako architekt Ústředního sboru Zemské rady živnostenské.

Hned na počátku samostatné architektonické dráhy byl Janu Mráčkovi svěřen projekt provizorního výstavního pavilonu Klubu přátel umění situovaného do lužáneckého parku. Návrh střídmé, „protokubistické“ stavby (1905) byl reakcí české výtvarné obce na výstavbu Jubilejního domu umělců – kulturního stánku německého Moravského uměleckého spolku – vznikajícího na prestižní parcele před někdejší Novou bránou. K realizaci pozoruhodného Mráčkova projektu však nakonec opět nedošlo.

Nepřehlédnutelnou stavbou ve stylu geometrické secese je jistě nárožní nájemní dům K. Čupra na Antonínské 2 (1906–1907). Téměř puristický vzhled stavby oživený jednoduchým štukovým dekorem se stal inspirací i pro současné architektky z atelieru RAW při adaptaci obchodního domu Humanic na náměstí Svobody.

Jméno Jana Mráčka je spojeno také s nejvýznamnějším architektonickým počinem dvacátých let v Brně – Výstavou soudobé kultury (1928). Architekt pro ni vyprojektoval dnes již neexistující železobetonový zahradnický pavilon. Pro Brňany bude jistě zajímavou skutečností, že po 2. světové válce, když se přechodně

uvažovalo o zrušení brněnského výstaviště, navrhl Mráček přebudovat opuštěný veletržní areál na lidový zábavní park s květnou zahradou, koupalištěm, stadionem a národopisnou vesnicí slovanských národů.

Architektem pro jistotu

Jan Mráček byl člověkem všestranných zájmů. Kromě architektury bylo jeho velkou láskou také malířství, kterým se chtěl již v době studií zabývat intenzivněji. Julius Mařák, za kterým se tehdy vydal pro radu, mu však sdělil: „Jděte si dokončit studie architektury – pro případ, abyste měl zabezpečení, kdyby vás snad malířství zklamalo.“

Další Mráčkovou zálibou již od raného dětství byl sport, kterému se náruživě věnoval až do pozdního věku. Při příležitosti 30. výročí založení Lyžařského klubu v Brně (1940), na kterém měl sám výrazný podíl, vzpomíná: „Lyže se mi v zimě staly tím, čím mi bylo kolo a kajak v létě. Také jim mám co poděkovat, že mi otevřely nový, neznámý kouzelně krásný svět zimní přírody. Podle mého vědomí objevily se první lyže snad na Moravě, ale určitě v Přerově roku 1895, a já jsem byl první lyžař, který brázdil zasněženou louku Na Lučkách.“

Byl také „průkopníkem“ v oblasti fotografie. Za dobré vysvědčení na pražské stavební škole (1891) si mohl zakoupit za patnáct zlatých fotografický aparát. O prázdninách pak fotografoval v Přerově jako první amatér „kdeco a kdekoho, často s překážkami a bez úspěchu, pro velký sběh zvědavého lidu“ (z autorovy korespondence z roku 1960). V dalších letech se zabýval též barevnou fotografií a účastnil se i několika kolektivních výstav. Mezi Mráčkovy přátele patřily takové osobnosti jako M. Švabinský, S. K. Neumann, A. Jirásek, E. Bass, L. Janáček nebo J. Mahen. Jeho brněnské kontakty byly utuženy i příbuzenskou vazbou; sestra Marie se provdala za Václava Helceleta, bratra slavnějšího Mojžíra, známého lékárníka a především uznávaného sběratele umění a bibliofila.

Nadaný umělec, náruživý fotograf, sportovec tělem i duší a skvělý vypravěč Jan Mráček zakončil svoji životní pouť v roce 1961, tedy v úctyhodném věku 87 let. Jeho popel byl rozptýlen na Ústředním hřbitově v Brně na jedné z tamních louček.

Jana Mlatečková (1972) je historička umění a etnoložka.

Jan Mráček, nájemní dům Karla Čupra na Antonínské 2 (1906–1907) ve stylu geometrické secese. Foto Jana Mlatečková

Neboj

Kdo se bojí, nesmí do lesa. Ale zatímco v hlubokém lese na vás vleze leda klíště, nebo při nejhorším spadne strom obydlý kůrovcem, život ve městě, uprostřed lesa lidí, nabízí adrenalin soužití; jeho praktický provoz kořeněný rozhodnutími zastupitelů obecních, krajských i státních, prostor vztahů, atak komerčních i jiných pobídek, a s nimi tlak propásnutých šancí. Někdy na jaře letošního roku jsem vběhl do nádražního podchodu v Kuřimi. Přes celou jednu stěnu, černě natřenou, svítil bílý nápis NEBOJ. Stejně nápisy se současně objevily i v Brně; při vstupu pod silniční most nebo v telefonní budce. Jejich autorem je legenda brněnské graffiti scény Timo, který od devadesátých let obohacuje prostor města jemnou a přítom výraznou a originální poetikou svých textů.

Vzkazy, značky, upozornění na zdech existují přibližně od té doby, co existují zdi. V přehršli komerčních sdělení, která dnes okupují veřejný prostor, jako bychom už nechtěli číst a vidět nic dalšího. Potenciál ulice je ale i v tom, že se zde potkají lidé, kteří spolu nechodí do sauny nebo zaměstnání. Tady lze reagovat, vyslat signál. Graffiti, atakující veřejný prostor, aktivistické není, je zakleto ve starých frázích o šedých blocích, libuje si v subkulturálním nepropuknutelném hábitu. Sprejer mluví zase

jen s jiným sprejerem. Pro veřejnost se jeho vzkaz stává jen hezkým, nebo nehezkým obrazem. Graffiti je design, proto mohou jeho ostřílení tvůrci tak snadno vyměnit stěnu panelového bloku za stěnu v galerii nebo stránku časopisu. Pouliční umění, které má zájem komunikovat, vtáhnout diváka, probudit jeho reakce, se označuje jako street art.

Timovy současné texty nejsou estetickou šifrou, ale výtvarně formulovaným apelem, komentářem či reflexí dění ve společnosti: JÍST, SPÁT, POČÍTAT. Nebo jinde zase jenom jediné slovo: MOJE. Vedle jiných projevů typu „nedej náckům žádnou šanci“ je méně konkrétní, ale tím i přístupnější osobní projekci každého chodce. Nápis CHOVEJTE SE SLUŠNĚ nastříkaný přes jednoduchou šablonu stojí na ironickém základě. Samotný nápis nasprejovaný na zdi se s konvenční představou slušného chování neslučuje. Zároveň je tu ale přeci jen ten výrazný apel, který nás nutí přemýšlet, komu je určen, a co to vůbec to slušné chování znamená.

NEBOJ funguje jako báseň jednoho slova a prostoru. V místech studených a odosobněných průtokem davu zní chlácholivě kamarádkou zkratku poté, co vás znejistí (ne)přítomností hrozby. Minimalismus pak nahrává dalšímu čtení; neboj je

opozice boje. Odbouráním strachu se boří i permanentní bojové napětí. I když Timovy texty říkají, že je čeho se bát, díky nim se tolik nebojím.

PETR KOVÁŘ

Street art v kuřimském nádražním podchodu. Timo. Foto Petr Kovář

Dybbuk. Foto Bořivoj Hájek

Eurotrialog

Moravská Itálie. Takové je prostředí Mikulova – slunce, víno, bílé skály a nádherné památky. Rodinná pohoda při koncertech, kterou nenarušil ani občasný déšť. Pestrá paleta nekomerční hudby z Česka, Slovenska, dokonce i z Islandu, zajímavé doprovodné programy (filmy se sibiřskou tematikou Martina Ryšavého a Slam Poetry). To byl letošní roční dramaturgicky ojedinělého festivalu Eurotrialog, který původně vzešel z komunikace mezi kulturami tří zemí – Slovenska, Rakouska a Česka.

Vladimír Václavěk. Foto Bořivoj Hájek

A chybí jen moře... Foto Bořivoj Hájek

Od avantgardy k vyprázdněnému konceptuálu

Nová kniha *Český divadelní kostým* z nakladatelství Pražská scéna navazuje na průlomovou knihu Věry Ptáčkové *Česká scénografie XX. století* (Nakladatelství Odeon, 1982).

ANNA IRMANOVÁ

Autorkami knihy *Český divadelní kostým* jsou dnes nejen Věra Ptáčková, jejíž podíl na knize je většinový, ale také brněnská teoretička divadla Barbora Příhodová a kostýmní výtvarnice Simona Rybáková. Tento generační a tím pádem i názorový rozptyl autorek je dán snahou postihnout autenticky svědeckou perspektivu vývoje českého divadelního kostýmu, který se z divadelního kánonu, grafiky, zkratky, odkazovosti v průběhu století proměňuje pod jhem postmoderního manýrismu, performativní okázalosti, civilnosti, nudy a v neposlední řadě i prostého, ničím dalším neokrášleného konceptu.

Kniha je strukturálně vystavěná na popisech individualit kostýmních výtvarníků. Co je pro jejich práci typické, čím se inspirovali, z čeho vycházeli. V rámci těchto ryze osobních popisů, které dají čtenáři nahlédnout takřka pod výtvarnickovu ruku, zejména v textu Věry Ptáčkové, najdeme mnoho shrnujících informací a myšlenek, které zase naopak ilustrují dobu, ve které jednotlivé výtvarně kostýmní práce vznikaly. Kostýmní výtvarník je v knize postaven na roveň, tak jak má, scénografa a režiséra. Do doby nedávne se totiž kostýmní výtvarník nechodil ani klanět na děkovačku, nebyl uveden jmenovitě na plakátech nebo v programu. Přitom od první čtené je přítomen všem

fázím „výroby“ inscenace. A kostým, ať je jakýkoli, i kdyby byl herec nahý, je neodkukatelnou součástí jeviště.

Věra Ptáčková předkládá různé pohledy na myšlenkovou historii *Příběhu kostýmu*, vsazenou do výtvarného názoru své doby. Její teoretická práce je rozdělena do kapitol, jejichž názvy už vypovídají o společenské problematizaci dané tematiky: *Unikavý divadelní fenomén, Metoda totožnosti a metoda analogie, Tělo jako kostým, Ustrašená popisnost, Divadlo v nepravdělném prostoru...* Vidíme nádherné reprodukce velkorysých návrhů Josefa Lady, Zdenka Seydla, Františka Tichého i Jana Koblasy a mnoha dalších. Popisy prací jsou rozdělené do režisérských myšlenkových rámců. Čím dále do času, čím blíže současnému divadlu, tím více se v textu objevuje osobnost režiséra, nejen jeho požadavky, ale především dialog, kterým tvůrci společně definují tvar a barvu postavy.

Kniha není soupisem jmen, opírá se o výběr prací, který zčásti reprezentuje dobu výtvarné tvorby, ale zčásti zastupuje jen dostupnost obrazového materiálu. Návrhy Bedřicha Feuersteina z roku 1921 uvádějí kapitolu *Zlatý věk českého divadelního kostýmu*. Nechybějí šedesátá léta, Libor Fára – čím pozdější zakázané divadlo, tím více v knize přibývají fotografie z představení. Mnoho prostoru je věnováno Jaroslavu Malinovi, létům osmdesátým a počátku let devadesátých.

Od strany osmdesát dva, kapitoly *Ustrašená popisnost*, přes *Pohyby v poválečné Evropě* a *Zlatá šedesátá až po stranu devadesát* chybí obrazový doprovod k textu. Při čtení knihy to na první pohled vypadá jako chyba tiskové produkce, ale při bližším ohledání zjistíme, že se v knize záměrně graficky mrhá místem a na téměř každé stránce, kde začíná nová kapitola, je polovina strany bílá, jako by obrázky nebo text prostě zmizely nebo jsou vytištěny bílým inkoustem. A to je velká škoda, protože na jiných místech, v jiných kapitolách dostává čtenář obrovskou nadílku barevného doprovodu velkých, pečlivě vyvedených reprodukcí na celou stránku. Vypadá to, jako kdyby tvůrce grafického designu při finální úpravě knihy nezaznamenal zásadní chybu v programu, nevšiml si, jak se mu text destruktivně rozlil po stránkách.

Barbora Příhodová mapuje vývoj divadelního kostýmu po sametové revoluci. Opírá se o fenomén rozvoje amatérského divadla, z něhož vyvstala typicky česká performance – výtvarná klauniáda, ironie, oslava absurdních znaků kostýmu (Baletní jednotka Křeč). Po roce 2000 konečně proniká výtvarná velkorysost a nezávislost i do kamenných divadel, kde se občas etablojí, občas jen mihnou i režiséři české divadelní alternativy (Miroslav Bambušek). Dokumentace obsahuje i pouliční performanci (Divadlo Continuo), jen velmi málo je zmíněn vývoj

elektrotechniky a světelného designu a jeho vliv na manipulaci s kostýmem (Marie Jirásková).

Kapitola Simony Rybákové je cenným dokumentem tvorby záznamů procesu, který obsahuje problematickou hranici mezi týmovou prací a individuálním vkladem (autorským podpisem pod inscenací), performancí, produkcí. Simona Rybáková vyslovuje jasný názor o cenné zkušenosti z amatérského prostředí, z kterého původně vyšla a kde byla konfrontována se všemi stranami tvorby představení – musela „to celé“ vymyslet, vyrobit, zorganizovat a ještě zahrát a zatančit.

Kniha *Český divadelní kostým*, až na již zmíněné nedostatky v grafické úpravě, je cenným dokumentem, studijním materiálem, konfrontací jak pro divadelní a výtvarné profesionály, tak i pro teoretiky divadla, a i když několik zásadních tvůrčích tváří vývoje divadelní scény chybí, je možné vystopovat výtvarné myšlení kostýmu českého prostředí, udělat si téměř komplexní obraz doby a tvůrčím způsobem na něj navázat, anebo ho celý popřít. Jak kdo umí.

Věra Ptáčková, Barbora Příhodová, Simona Rybáková: *Český divadelní kostým. Pražská scéna 2011.*

Anna Irmanová (1970) je výtvarnice a publicistka.

Naše noty jsou červené víno

Letošní pětaosmdesátník Jan Vančura, rodák z Uherského Hradiště, je nejen synovcem slavného spisovatele Vladislava Vančury, ale především neopominutelnou součástí hradištské muzikantské tradice. Byl jednou z tváří slavné sestavy Hradišťanu primáše Jaroslava Staňka.

JIRÍ PLOCEK

Když se otec Jana Vančury vrátil v roce 1921 po legionářské anabázi do vlasti, usadil se v Uherském Hradišti. Zřídil si tu advokátní praxi a s manželkou přivedli na svět tři syny. Jan, narozený 13. srpna 1926, byl první. Od mládí jej to táhlo k muzice, nejdříve k houslím. Iniciačním zážitkem pro něj bylo setkání s proslulým myjavským primášem Samko Dudíkem: „V roce 1937 byla v Hradišti Výstava Slovácka. My jsme bydleli kousek za parkem. Otec nám koupil permanentky, a zatímco moji bratři utíkali na tobogány, já jsem chodil ke Slovácké budě, kde hrál Samko Dudík. Ten mně úplně učaroval. Od té doby jsem měl jedinou touhu, dostat se do muziky.“

Jenže cesty života nejsou vždy jednoduché. Vančurova rodina těžce doplatila na nacistickou okupaci: strýc Vladislav, za nímž malý Jan jezdil na prázdniny a od něhož se nakazil láskou k češtině, byl popraven za heydrichády. Zahynuli i další dva strýcové. Otec se po příchodu nacistů jako záložní důstojník ihned zapojil do odboje, do Obrany národa.

Se štěstím se mu podařilo uniknout zatčení a ilegálně odešel přes Slovensko, Maďarsko až na Střední východ, kde se připojil ke spojeneckému vojsku. Odtud byl povolán do Londýna a stal se velitelem vrchního polního soudu. Vrátil se 1. června

1946. – Po jeho útěku zatkl gestapo Janovu matku a uvěznilo ji na rok v táboře ve Svatobořicích u Kyjova. Dospívající chlapec využil své lásky k hudbě a začal hrát s jediným harmonikářem po okolních vesnicích, aby alespoň trochu pomohl sobě a sourozencům přežít krušné období.

Záhy po návratu z Anglie byl jeho otec jmenován generálem a předsedou Vojenského soudu v Praze a čerstvý maturant šel s ním. Otec z něj chtěl mít diplomata, přihlásil jej tedy na Vysokou školu politickou, jenže ta se po dvou semestrech proměnila na Vysokou školu marxismu a leninismu, a tak Jan odešel. Generál Vančura byl v té době převelen do Brna jako prezident Vrchního vojenského soudu v Brně, ale ne nadlouho. Zavolal mu náměstek ministra obrany, sovětský agent generál Reicin, aby zahrál do autu případ jednoho důstojníka. Generál Vančura mu řekl, že se celý život nedopustil žádného přestupku proti spravedlnosti a že to neudělá ani tentokrát. Do čtrnácti dnů byl v důchodu a zpět v Uherském Hradišti.

Vrátil se i jeho syn, který se snažil s pomocí přátel uchytit v různých zaměstnáních, ale vždy jej dostihl špatný kádrový původ. Nakonec zakotvil v podniku na výrobu měřicí techniky, kde zůstal až do důchodu. I když ani to se později neobešlo bez komplikací...

Touha, probudivší se v roce 1937, přivedla Jana Vančuru v roce 1953 do cimbálové muziky, a to ne ledasjaké. Hradišťan vedený primášem a výtvarníkem Jaroslavem Staňkem a s osobnostmi typu Otyna Horkého (klarinet) a hudebně a národopisně vzdělaného Jaroslava Čecha (cimbál) neměl v tehdejší době mezi regionálními muzikami konkurenci. Po počátečním stržení novou písňovou tvorbou poměrně záhy prozřel a začal se důsledně věnovat regionálním písním a tancům, často i z vlastních sběrů. Kdo zná jeho nahrávky (výběr z let 1962–1972 v produkci Pavla Víška vydal v roce 2006 v reedici Supraphon), ví, že to byl jeden z absolutních vrcholů moravského poválečného folklorismu. A je jím dodnes. Ta muzika měla neobyčejné charisma a vnitřní tah. Čím to asi bylo? Muzikantským objevováním, vůči němuž se zpočátku vymezovali folklorní staromilci? Nebo vnitřní filosofii muziky, o níž mluví Jan Vančura dnes? „My jsme museli být parta. Jednoho myšlení, jednoho názoru na věc, a kdo byl trochu jiný – a prošlo hradištskou muzikou dobrých třicet lidí – tak vypadl. Aniž bychom mu něco řekli. Odešel pryč, protože my jsme potřebovali to zapálení, to srdce.“ Oslnivá muzika však neměla mít na růžích ustláno.

V roce 1969 odmítli Staněk s Vančurou hrát na vernisáži za přítomnosti velitelů sovětských vojsk. Nějaký čas byl ještě klid, ale koncem

roku 1971 byli pozváni na výbor závodního klubu Letu Kunovice, kde měl Hradišťan svého zřizovatele. Byl jim přečten dopis, v němž stálo, že pracující národního podniku Let si nepřejí, aby je reprezentovali v hudbě. Zákaz činnosti. Jan Vančura, kterého už před tím převedli za trest z podnikové propagace do slévárny, si řekl, že si to nebude připouštět. Jenže pro Jaroslava Staňka byl Hradišťan vším. Přitížilo to jeho zdravotnímu stavu, byl od mládí tuberkulózní, a roku 1978 v šestapadesátém roce svého života zemřel na chrlení krve.

Jan Vančura se v letech osmdesátých připojil k neobvyklému muzikantskému a pamětnickému sdružení Hudci pondělníci. Hrají v něm staří členové Hradišťanu, ale nejen oni. Primášem je

sedmadvadesátiletý (sic!) František Hamada, člověk optimistické povahy, podobně jako Jan. Pondělní setkávání a hraní s muzikantskými kamarády, bez ambic vystupovat na veřejnosti, je pro ně něco, co už přes třicet let lemují jejich životní cestu a dovedlo je až do tohoto pozhnaného věku. A co víc, právě letos se ještě vzepjali k výkonu hodnému Guinnessovy knihy rekordů – k 85. narozeninám Jana Vančury si natočili cédéčko! Přestože hudba Hudců pondělníků je velmi prostá, řekl bych jeden z nejčistších a nejcitovějších folklorních projevů dnešní Moravy, duch starého Hradišťanu je v něm přítomen. „Noty byl náš nepřítel. Naše noty bylo červené víno. A dodneška to platí. Když se sejdem v Pondělnících, tak říkáme, připravte noty a budeme hrát.“

Zleva: Jan Vančura s primášem Františkem Hamadou. Foto Vladimír Stašek

Literární ukáзка

Mariusz Szczygiel (1966) je polský novinář a spisovatel, zabývá se současnou českou kulturou a historií. V roce 2006 mu vyšla kniha esejistických reportáží *Gottland* (česky 2007), ve vybraných přibězích mapující poslední sto let české historie. Získala několik literárních cen, stala se bestsellerem nejen v Polsku a nás.

Kniha *Libůstka*, ze které je naše ukáзка, vyjde na konci září ve spolupráci nakladatelství Jaroslava Jiskrová – Máj a Dokořán.

Od konce války bydlela v dvoupatrovém domě z devatenáctého století v Krakově, Parková ulice 6. Nejprve s manželem a dětmi, poté s manželem, poté po třicet let sama. V přízemí měla tři okna do ulice. Když se z nich vyklonila, viděla Podgóorské náměstí s kostelem a vpravo park. To byl její mikrokosmos. Důležití byli lidé, kteří tamtudy procházeli v dosahu jejího zraku.

„Osoby viděné náhodou“ byli lidé, které znala osobně nebo od vidění, na ulici je sice zaznamenala, ale nikdy s nimi neprohodila slovo. Nezaměňovat s „Osobami potkanými náhodou“. Do této skupiny kvalifikovala ty, s nimiž vyměnila slovo nebo pokývnutí.

[...]

18. 9. 1998 ráno seděl v autě Wysockých zaparkovaném na ulici Wysocki se ženou, ale Wysocká to nebyla. Janina Turková věděla hodně, byla však diskretní. Svěvolně interpretovat fakta by si nedovolila. Nikdy by netvrdila, že se někdo v noci procházel s milenkou. Když, tak „s dámou, o jejíž existenci manželka dosud neví“.

Několikrát zaznamenala, že ulicí prošel profesor Aleksander Krawczuk.

Někdy šla dorůstajícím dětem a později dorůstajícím vnukům na nervy. Nebyla dotěrná, ale ráda zjišťovala fakta. „Když k nám babička přišla a uviděla mou novou kamarádku, hned se vyptávala, jak se jmenuje,“ říká vnučka Luiza. „Proč tě to zajímá, babi?“ ptala jsem se, protože mě celý život udivovalo, že chce znát jména lidí, které viděla asi tak minutu.

„Zlobili jsme se, když sice tše, ale neústupně trvala na tom, že musí vědět, jak se jmenuje můj kamarád,“ vypráví Ewa. „Začala se rozčilovat a tvrdila, že naše generace klesla hodně hluboko, když můžu sedět v restauraci u jednoho stolku s nějakým klukem a nevědět, jak se jmenuje.“

...

Janina rozená Gurtlerová toužila vystudovat farmacii. Bylo jí osmnáct let, když vypukla válka, a tak ani nestačila odmaturovat. Její matka byla v domácnosti a otec úředníkem v elektrárně a současně učitelem kreslení na výtvarném gymnáziu.

Janina zůstala v domácnosti stejně jako její matka. Ale měla ctižádost – například absolvovala kurz angličtiny pro pokročilé. Czesław Turek byl inženýr, stavěl silnice a mosty, vyznamenávali ho. Byl fešák a ženám se líbil. Vzali se v roce 1941 a rozvedli v roce 1958. Po rozvodu nadále udržovali přátelství, do rubriky „Obdržené dárky“ si zapsala, jaké časopisy jí přinesl. Zemřel v roce 1988. Měli tři děti – dceru Ewu a dva syny, Lesława, sazeče, a Jurka, inženýra, ten odešel do Rakouska.

V Parkové ulici si Janinu pamatují všichni – byla prý milá a nedávala najevo, že její rodiče měli v domácnosti služku. Organizovala mejdany, výlety a bridž. Pracovala jako sekretářka. Také nedávala najevo, že se jí stýská po manželovi. Ewa říká, že po rozvodu si matka nikdy nepřivedla domů žádného cizího muže.

Roku 1946 darovala manželovi na Mikuláše: „1. americké cigarety Chelsea, 2. cigarety Bałtyk, 3. svatého Mikuláše z cukrkanclu. To vše v želatinovém pouzdře, nahoře zdobeném stříbrnou růžičkou a světlorůžovou stužkou s přivázaným balíčkem amerických cigaret Raleigh.“

...

Když jí neznámá žena ve vlaku nabídla mandarinku, zapsala Janina jednu mandarinku do rubriky „Obdržené dárky“. Dárkem nazývala jak porcelánový servis pro dvanáct osob, tak polní kvítek od vnučky. I sprostné pro listonoše nebo odkrojky od šunky („darek pro psa Divocha“).

Puntičkářské zapisování dárků však nenasvědčuje tomu, že by měla nesnesitelnou povahu jako například Thomas Mann. Mannovy deníky prozrazují jeho krajní egocentrismus. Zapisoval si návštěvy u zubaře, všechny své „úporné zácpy“, „návaly krve do hlavy“, návštěvy u holiče, sprostné pro služebnictvo, cenu vypitého vína atd. Z Janiných zápisků je vidět, že byla společenská a měla lidi ráda. Ráda se účastnila oslav a obdarovávala své známé. Mlsání šlehačky na promenádě v lázních Rabka si zapsala jako „společenskou událost“. Dostalo číslo a bylo nakonec stejně důležité jako průjezd Fidela Castra městem, což sledovala z parku.

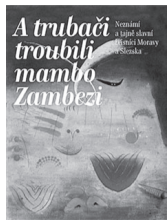
Janina Turková svou každodennost objektivizuje. Pozoruje sama sebe zvenci jako vlastní účetní. Když roku 1960 náhodou uviděla svého syna Leška na ulici s kamarádem, zapsala si to jako nestranné pozorování: v „Mimoděk“ pol. č. 36 364 – „Lesław (Lešek) Turek a Bogdan Zaleski“. Ani slovem se nezmínila, že jde o jejího staršího syna.

Tato věcnost dceru šokuje. Otec prošel dvěma koncentračními tábory. První datum, jež Ewa našla v matčiných sešitech, byl den otceva návratu z koncentráku. Ukázalo se, že Janina nenapsala nic, co bychom očekávali, například: „Z Osvětami se vrátil můj milovaný manžel, o kterého jsem si dělala takové starosti.“ Ne, Janina Turková si zapsala jen „návštěvu Czesława Turka (Slávka)“ do rubriky „Neohlášené návštěvy“.

Literární police

A TRUBAČI TROUBILI
MAMBO ZAMBEZI

Moravskoslezský kruh 2011, 100 stran.

Básnický almanach s podtitulem *Neznámí a tajně slavní básníci Moravy a Slezska* obsahuje texty dvaadvaceti autorů. Zdaleka ne všichni se dají označit za programové

outsidery, jak jsou prezentováni v předmluvě. Ti ve studentském věku, kteří mají na samostatný knižní debut ještě čas, jsou mnohdy zastoupeni jedinou básní, což nedává moc prostoru k hodnocení. Za nadějně lze považovat Ondřeje Daňka a Věru Večeřovou, kteří dokáží vytvořit atmosféru bez přemíry poetických slůvek. Střední generace prakticky chybí a zralá poezie je zastoupena autory, kteří nepatří mezi celebrity, ale nejsou ani zcela neznámí:

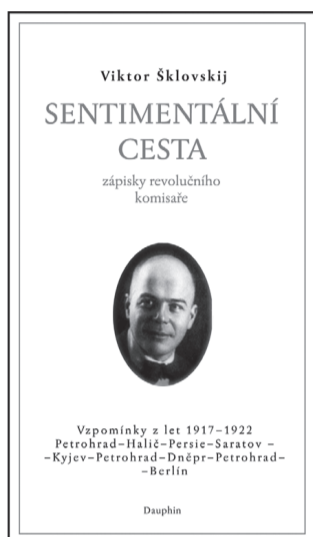
Viktor Šklovskij

SENTIMENTÁLNÍ CESTA
(zápisky revolučního komisaře)

Překlad Petr Šimák, Dauphin 2011, 435 stran.

Četl jsem tuto knížku před lety v překladu Bohumila Mathesia z roku 1932. Byl jsem ohromen – a ochromen. Nemohl jsem přestat číst, i když se přede mnou otevíraly apokalyptické obrazy plné mrtvol z doby, kdy se v Rusku rodila a pak vítězila bolševická revoluce. Šklovského kniha je pohled na ruskou revoluci zevnitř. Doslava z útrobu. Autor, světově proslulý literární a filmový teoretik, toužící po životě v knihovně a u psacího stolu, prožíval v letech 1917 až 1922 na štacích Petrohrad–Halič–Persie–Saratov–Kyjev–Petrohrad–Dněpr–Petrohrad peklo. Zprvu se jej jako voják sám aktivně účastnil s vírou v Rusko a v dějinný pokrok, aby si nakonec ve stavu vnitřní rezignace a deziluze zachránil holý život před bolševiky a své zápisky, v nichž se vypisoval z hrůz, které prožil, dokončil v roce 1923 Berlíně. Paradoxem dějin je, že v emigraci nezůstal. Jeho vazba na Rusko byla natolik osudová, že se vrátil. Byl amnestován a žil v Sovětském svazu až do své smrti v roce 1984. Paradoxem je i ona amnestie, protože jeho zápisky, přímočaré a intelektuálně pronikavé, jsou drásavou obžalobou oné doby. Nevím, jestli je nový překlad Petra Šimáka lepší než Mathesiův, protože Šklovského geniálně úsporný a přitom nanejvýš působivý novátorský styl je oříškem pro kohokoli. Výhodou nového vydání jsou nesporně poznámky pod čarou, které u Mathesia zcela chybí.

-jp-

Ladislav Jurkovič, Zdeněk Gába, Miroslav Holman. Zaujme i rozsáhlá autobiografická skladba Ivana Tuší *Gaudeamus*, z níž je převzat mnohoslibný název knihy. Výhodou pestře sestaveného výboru je příležitost pro čtenáře zvolit si texty podle individuálního vkusu.

-jg-

Adam Foulds

VÍŘÍCÍ BLUDIŠTĚ

Překlad Martin Pokorný, Euromedia Group – Odeon 2011, 200 stran.

Lyrický román z viktoriánské Anglie britského autora Adama Fouldse *Vířící bludiště* je částečně založen na skutečných historických událostech. V psychiatrickém ústavu se setkávají dva básníci: duševně nemocný John Clare a postromantický literát Alfred Tennyson, který do léčebny doprovází svého bratra. S osudy majitele ústavu Matthewem Allenem a jeho dcerou Hanou je spojuje především vnitřní nespokojenost a marné hledání východiska z labyrintu jejich splínů. Foulds zachycuje jejich životy plynoucí v pomalém tempu ve vzájemném sepětí s přírodou, kdy do jejich poklidného života začínají postupně pronikat technické vymoženosti industriální doby. Kniha nesená melancholickou atmosférou představuje hrdiny na pokraji zlomu dvou epoch, snažící se naučit žít v nové společnosti nastupující průmyslové revoluce.

-iš-

Georg Simmel

FILOSOFIE PENĚŽ

Academia 2011, 628 stran.

Přestože bylo esejistické dílo německého filosofa a zakladatele formální sociologie Georga Simmela *Filosofie peněz* napsáno před více než sto lety, na aktuálnosti nic neztrácí. Právě naopak, kniha dlouhá léta opomíjeného autora došla ocenění především v druhé

polovině 20. století. Od svých současníků se Simmel lišil především zaměřením na zkoumání současné společnosti a stal se předchůdcem postmodernismu. Ve *Filosofii peněz* studuje důsledky ekonomické směny na společnost. Roli peněz přisuzuje ambivalentní charakter: na jednu stranu vede vlastnictví financí k individualizaci a nezávislosti, na druhou stranu k odcizení člověka v mezilidských vazbách. Vývoj svobody člověka i společenské kultury ovlivňuje hospodářská situace, v níž finanční svoboda vyvolává relativizaci duchovních a uměleckých hodnot.

-iš-

Jean Améry

BEZ VINY A BEZ TRESTU

Překlad Daniela Petříčková, Prostor 2011, 190 stran.

Osobní zkušenosti židovského vězně v několika koncentračních táborech za druhé světové války jsou velmi osobním (za což se autor čtenáři opakovaně omlouvá) dokumentem, který překračuje zachycení historicky podmíněných událostí. Jde o knihu esejů, hledajících odpověď na otázky o ztrátě domova, o resentimentu, který blokuje vstup do budoucnosti, o rozdílu mezi inteligentním člověkem a intelektuálem, o tom, co pro člověka ducha znamená být vystaven tělesné trýzni a proměně hodnot, co znamená být tělem, které ztrácí cenu. „Kdo byl mučen, je mučen stále“, nakonec je ta trýzeň možná důvodem, proč ukončit život Hanse Maiera, muže „s křídly ochromenými exilem, ilegality a mučením“, kterým Jean Améry byl a neprestal být, protože to zkrátka není možné.

-vd-

kulturystyka

VÝTVARNÉ UMĚNÍ

8. září. – 14. října 2011 – Konečně spolu. Galerie Emila Filly, Ústí nad Labem. Výstava mapující současnou nezávislou galerijní scénu v České republice. Součástí vernisáže bude performance Kateřiny Olivové.

4. září – 5. října 2011 – Denisa Krausová, Kauza Štětec. Galerie města Blanska. Výstava nahlížející na cestu jedné z našich nejvýraznějších malířek.

8. září – 30. října 2011 – Kamila Ženatá, Roll Over All. Prádelna Bohnice – prostor pro aktuální umění, Praha.

9. září – 23. října 2011 – Umění je stav duše VIII. Již osmý ročník bienální výstavy prací pacientů Psychiatrické léčebny v Kroměříži, Galerie v podloubí Muzea Kroměřížska.

5. srpna – 18. září 2011 – Nikola Čulík: Nevědomá kořist. Galerie výtvarného umění v Náchodě.

DIVADLO

14.–22. září 2011 – devatenáctý ročník **Mezinárodního festivalu Divadlo** se uskuteční v Plzni. Kromě domácích souborů (např. Divadla Continuo, Studia Ypsilon, Dejvického divadla, plzeňského Divadla J. K. Tyla, brněnské Reduty), se představí hosté z Ruska, Polska, Maďarska a Slovenska.

LITERATURA

9.–11. září 2011 – osmnáctý ročník festivalu **Ortenova Kutná Hora** nabídne kromě vyhlášení soutěže mladých básníků do dvaceti dvou let také literární pásma (čtení z dopisů Jiřího Daniela a Jiřího Orteny), autorská čtení laureátů, workshopy (literární seminář mladých básníků), nebo koncerty a vernisáže.

9. září 2011 od 19.45 – Potulná akademie Uši a vítr pořádá v klubu Boro (Brno, Křenová ulice) komponovaný večer **„Co znamená vésti sebe“**. Vystoupí J. H. Krchovský, Vratislav Brabenec, Joe Karafiát a další, součástí programu je představení právě vydané Antologie poezie Potulné akademie za rok 2010.

11. září 2011 – Literatura v parku. U příležitosti začátku babího léta se v pražské Stromovce uskuteční společné čtení českých a německých spisovatelů pod otevřeným nebem. Začátek ve 14.00 před restaurací Šlechtovka, představí se Petr Borkovec, Radek Malý, Steffen Popp a další.

HUDBA

9.–10. září 2011 – Jazzky Krumlov aneb Jazz na konci léta v Českém Krumlově. Během víkendu vystoupí mezi jinými slovenské Silvia Josifoska Trio nebo René Trossman Band s chicagským blues.

22. září 2011 ve 20.00 – Die Grine Kuzine (Berlín), koncert jedné z nejlepších evropských skupin na poli moderního klezmeru, Stará Pekárna, Brno.

INZERCE

NAKLADATELSTVÍ DOPLNĚK NABÍZÍ

doplnek
nakladatelství

Karel Kaplan

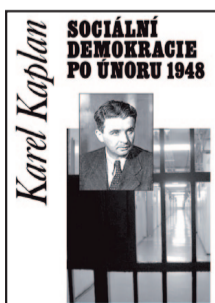
Sociální demokracie po únoru 1948

Osudy sociální demokracie a jejích členů po únoru 1948 a po sloučení s KSČ mapuje nová kniha uznávaného historika Karla Kaplana. Zachycuje naděje na obnovu strany i pokusy o pokračování její činnosti v ilegality, přičemž samozřejmě neopomíjí ani roli exilu. Stěžejním se v poúnorovém období stává úsilí Státní bezpečnosti proniknout do domnělých ilegálních struktur sociální demokracie a připravit monstrproces s jejími aktéry. Sociální demokracie je totiž pro vládnoucí stranu v této době nepřítelem číslo jedna. Autor ve své publikaci uvádí jména desítek známých i už pozapomenutých obětí represí estébáckého tažení proti sociáldemokratiemu. Kniha je vybavena obsáhlým poznámkovým aparátem a cituje množství autentických dokumentů.

brož., 428 stran, 399 Kč, ISBN 978-80-7239-255-1

NAKLADATELSTVÍ DOPLNĚK

tel.: 545 242 455, 731 507 666, doplnek@doplnek.cz, www.doplnek.cz

GEMCO®
consulting & software

www.gemco.cz

